

Edicija: Dokumenti o prošlosti

Bukovica

Fond za humanitarno pravo

Žrtvama progona u Bukovici

*Fond za humanitarno pravo****Uvod***

Bukovica je prostrano seosko područje u opštini Pljevlja u Crnoj Gori. Prostire se na 104 kvadratna kilometra brdsko-planinskog predela. Bogato je šumom, livadama i pašnjacima, voćem i zdravom vodom. Sa tri strane graniči se sa Bosnom i Hercegovinom, a dužina granice iznosi 140 kilometara. Na padinama planinskih masiva smešteno je 37 sela, od jedne do deset kuća. Centar mesne zajednice je u selu Kovačevići. U blizini starosedelačkih kuća je manje naselje od nekoliko objekata, u kojima su smeštene kancelarije mesne zajednice, osnovna škola, pošta, ambulanta, nekoliko objekata za stanovanje nastavnika i službenika, i od sredine 1991. godine manja stanica policije. Kovačevići su udaljeni od grada Pljevalja oko 70 kilometara, a pojedina rubna sela i do 85 kilometara. U 29 sela u Bukovici živelo je isključivo muslimansko stanovništvo. To su Tvrđakovići, Rosulje, Raščići, Hromac, Sirčići, Selišta, Gunjičići, Borišići, Klakorine, Borjanica, Kržava, Mrčići, Rujevica, Geuši, Budijevići, Madžari, Ograde, Vukšići, Čerjenci, Đenovići, Stražice, Brdo, Plansko, Močevići, Kruševci, Bunguri, Kava, Ravni i Hajlovine. U selima Srećanje, Meljena, Rudići, Krčevine, Brda i Piperi, živeli su isključivo Crnogorci i Srbi, a Kovačevići i Lugovi bili su mešovita sela. Prema poslednjem popisu stanovništva iz 1991. godine u opštini Pljevlja živelo je 39.593 stanovnika, od toga 21.916 Crnogoraca, 9.529 Srba i 6.964 Muslimana, dok su ostali bili Jugosloveni, Hrvati, Makedonci i drugi. U bukovičkim selima živelo je oko 1.500 stanovnika, od toga 65-70% Muslimana.

Sa izbijanjem oružanih sukoba u BiH Vojska Jugoslavije (VJ) sprovodi mobilizaciju Crnogoraca i Srba u Bukovici, kao i širom Crne Gore. Po prvi put VJ otvara

Bukovica

komandu u Bukovici, u selu Kovačevići. Pripadnici oružanih formacija bosanskih Srba slobodno prelaze iz BiH na teritoriju Crne Gore. Ta vojska i pripadnici VJ tretiraju bukovičke Muslimane kao neprijateljsku stranu u ratu. Pretresi muslimanskih kuća, pod izgovorom da nelegalno drže oružje, pljačka novca i vrednosti, batnanje muškaraca, pretnje ubistvom ukoliko se ne ise le i povremena ubistva - teraju Muslimane da beže iz Bukovice. U dva dana za redom, 15. i 16. februara 1993. godine, pripadnici vojske bosanskih Srba uzeli su 11 članova porodice Bungur kao taoce, radi dobijanja informacija o učešću crnogorskih Muslimana u ofanzivi na Čajniče 14. februara i razmene za srpske zarobljenike. Šestoro staraca su vratili 21. marta, a preostalih petoro: dve žene i troje dece, razmenili su 23. maja 1993. godine za dvoje srpskih civila iz Goražda.

4

U martu 1993. godine u Pljevljima su boravila 152 raseljena lica iz Bukovice. Tokom 1993. i 1994. godine Bukovicu napuštaju i preostale muslimanske porodice. Manji broj njih smestio se kod rođaka u Pljevljima, nadajući se smirivanju situacije i povratku kućama. Oni koji su imali putne isprave iz Crne Gore odlaze kao izbeglice u treću zemlju, a većina, uplašena za život i bez pasoša, šumskim stazama prelazi na teritoriju BiH pod muslimanskom kontrolom.

Vest o otmicama bukovičkih Muslimana objavio je crnogorski nedeljnik „Monitor“ nekoliko dana kasnije, ukazujući na uklapanje tog događaja u plan beogradske politike o stvaranju etnički čistog prostora na teritoriji Crne Gore uz granicu sa BiH. Građanski orijentisana crnogorska Liberalna partija optužila je vladu Crne Gore da nespriječavanjem terora nad Muslimanima direktno učestvuje u njihovom proterivanju iz Bukovice. Fond za humanitarno pravo (FHP) je nakon otmice uspeo da dođe do jednog svedoka otmice 16.

Fond za humanitarno pravo

februara i da razgovara sa dvadesetak raseljenih Muslimana iz Bukovice, koji su boravili u Pljevljima. Na osnovu njihovog kazivanja FHP je objavio izveštaj koji je u celini preneo beogradski dnevni list „Naša Borba“. Reprint tog izveštaja objavljen je u novoj publikaciji. Do većine svedoka i žrtava terora u Bukovici FHP je došao tokom 2000. i 2001. godine, uz pomoć njihovih rođaka i prijatelja u Pljevljima. Većina žrtava danas živi u Goraždu ili Sarajevu. Neki su umrli neposredno nakon bekstva iz Bukovice, od posledica teškog batinanja.

Publikacija „Bukovica“ posvećena je žrtvama progona na nacionalnoj i verskoj osnovi u Bukovici. Cilj FHPa je da iznese istinu o događajima u bliskoj prošlosti i započne debatu o odgovornosti i priznanju ljudskog dostojanstva žrtava. Događaji u Bukovici ukazuju da je progon bukovičkih Muslimana sproveden prema srpskom planu o stvaranju etnički čiste teritorije i da su u tome direktno učestvovali VJ i Radikalna stranka. Vlada Crne Gore nije učinila ništa da spreči ili zaustavi progon bukovičkih Muslimana.

5***1. Političke prilike u Crnoj Gori***

Uoči i početkom rata u BiH gradove severne Crne Gore potresale su eksplozije u kojima su muslimanske radnje i kuće letele u vazduh. Crnogorski državni mediji o svemu tome ništa nisu pisali, ali su se zato mogli pročitati napisi da se muslimansko stanovništvo ilegalno naoružava i da se priprema za pobunu.

Lider Srpske radikalne stranke Vojislav Šešelj, nakon serije mitinga po Srbiji, na kojima preti Hrvatima i ostalim manjinama, sa istom retorikom dolazi i u Crnu Goru. Na predizbornom mitingu u Podgorici 25. aprila 1992.

Bukovica

godine okupilo se oko 10.000 pristalica radikala koji su aplauzima i četničkim pesmama pozdravljali Šešeljev govor. Ljudi koji su obezbeđivali miting bili su u maskirnim uniformama i sa automatskim puškama. Šešelj je na mitingu objasnio da je koncept skraćene Jugoslavije prihvaćen da bi se lakše došlo do glavnog cilja – svi Srbi u jednoj državi. On je optužio „spoljne neprijatelje (Nemačku, Ameriku i Evropsku zajednicu) i unutrašnje (Srpski pokret obnove i Demokratsku stranku u Srbiji, Liberalni savez Crne Gore), koji su hteli da proglase nezavisnost Srbije i Crne Gore, a sada prave haos po državi, da sprečavaju njenu demokratsku konsolidaciju. Zato svi koji su srpskog roda treba da izađu na izbore“.¹ Šešelj je ponovo optužio „izdajničke generale“ (Veljka Kadijevića, Milutina Kukanjca, Staneta Broveta i druge) što sve srpske zemlje do tada nisu oslobođene i obećao im izvođenje na sud i streljanje. Na povike pristalica da će pobiti Albance, Šešelj je, misleći na onih deset hiljada koji su učestvovali u popisu stanovništva 1991. godine, rekao: „Ne, mi volimo te Šiptare. Oni su naša braća i čuvaćemo ih kao malo vode na dlanu. A svim nelojalnim Šiptarima, Hrvatima, Muslimanima i ostalima, predviđam put preko Prokletija“.²

Po završetku mitinga u pravcu lidera radikala penzioner Adem Šabotić (60) (Musliman) bacio je ručnu bombu, od čije eksplozije je lakše ranjena 61 osoba, među njima i sam Šešelj. Nakon hapšenja, Šabotić, koji je prema podacima crnogorskog MUPa, već nekoliko puta bio krivično kažnjavao u istrazi je priznao delo i rekao: „To sam učinio zbog toga što mi se Šešelj popeo na glavu“.³

¹ „Na izbore ko je srpskoga roda“, „Borba“, Beograd, 26. april 1992. godine

² Isto

³ „Atentator Adem Šabotić“, „Borba“, 27. april 1992. godine

Fond za humanitarno pravo

Od crnogorskih opozicionih političkih stranaka napad su prvi osudili crnogorski liberali, koje Šešelj dosledno kvalifikuje kao izdajnike. Oni su skrenuli pažnju crnogorskim vlastima da je događaj posledica „njihovog blagonaklonog stava prema širenju četničke ideologije u ovoj republici“.⁴ Ostale crnogorske stranke su osudile događaj kao teroristički akt. Savez reformista crnogorskog primorja je u svom saopštenju naglasio da je „ovaj kao i svaki drugi teroristički čin - provokacija i poziv na opšti terorizam i bratoubilački rat u Crnoj Gori“.⁵

Beogradske „Večernje novosti“ su pisale: „Da li je Šabotić produžena ruka 'Zelenih beretki' i da li je ovaj slučaj potvrdio sve češće glasine da je Alijina struja stigla i u Crnu Goru. O tome zvanični organi ne žele da budu konkretni. Na osnovu onoga što se, međutim, zna i što je otkriveno kod Šabotića, može se sa sigurnošću reći da je u pitanju ozbiljna organizacija koja se angažuje na pripremanju terorističkih akcija“.⁶

MUP Crne Gore je saopštio da su prilikom pretresa u Šabotićevoj kući pronađene tri automatske puške, puškomitraljez, tri ručne bombe i veća količina municije.

Predsednik Predsedništva Crne Gore Momir Bulatović u kontakt-emisiji TV Crne Gore izrazio je žaljenje zbog „terorističkog napada i ocenio da su na tako nešto spremni samo bezumnici“.⁷ Bulatović je posebno skrenuo pažnju na opasnost od spekulacija koje su se umnožile nakon događaja. U vezi sa optužbama opozicije za blagonaklonost prema širenju Šešeljeve retorike i podbunjivanje naroda u Crnoj Gori, Bulatović je negi-

⁴ „Kašikarom na vojvodu“, „Borba“, 27. april 1992. godine

⁵ Isto

⁶ „Šabotić nije sam“, „Večernje novosti“, 27. april 1992. godine

⁷ „Kašikarom na Vojvodu“, „Borba“, 27. april 1992. godine

Bukovica

rao glasine da je Šešelj zapretio „strašnom odmazdom“ prema počiniocima i „potvrdio da je lider srpskih radikala, u direktnom kontaktu sa njim, odao priznanje MUPu Crne Gore za brzo hapšenje atentatora“.⁸ S druge strane, predsednik Crne Gore je odlučno podržao izvršne organe crnogorske vlasti, za koje je rekao da su u stanju da održe mir u Crnoj Gori.

Šešelj, ipak, nije odustajao. Na promotivnom skupu u Raškoj, u Srbiji, zapretio je Muslimanima: „Dese li se u Sandžaku barikade ili nekakav muslimanski ustanak, eto tamo odmah naših dobrovoljaca prekaljenih u ratu, pa neka onda Muslimani gledaju šta će i kuda će! Do Anadolije se neće zaustaviti! Neka znaju Muslimani, najžešći islamski fanatici iz Novog Pazara, Sjenice i Tutina, već su izginuli kao hrvatski plaćenici ili kao Izetbegovićevi vojnici u Bosni“.⁹

8**2. Paravojne grupe**

U severnoj Crnoj Gori rezervisti i profesionalni pripadnici Vojske Jugoslavije i razne paravojne grupe svakodnevno su upadali u kafiće, maltretirali goste, naročito Muslimane, podmetali požare i eksplozije pod njihove objekte, pucali po ulicama. Atmosfera je sve više podsećala na ratnu. U maju 1992. godine predsednik muslimanske Stranke demokratske akcije u Crnoj Gori Harun Hadžić upozorava da se muslimansko stanovništvo iseljava pod pritiskom VJ i četničkih formacija, navodeći primer Rožaja, odakle je u roku od dva meseca izbeglo oko 1.000 Muslimana. Takođe reaguje na pisanje srp-

⁸ Isto

⁹ „Šešelj: Ustanak Muslimana brzo bismo sredili“, „Politika“, 17. maj 1992.

Fond za humanitarno pravo

skih i crnogorskih medija koji huškaju Srbe protiv Muslimana: „Sredstva informisanja čine veliku štetu i stvaraju takvu psihozu da ljudi iz straha mogu da naprave nekakav pogrešan potez. Priče da mi sarađujemo sa Ugljaninom, a on će, navodno, da napadne srpski živalj, nemaju nikakvog osnova. Sukobi na ovom području nikome ne odgovaraju – ni srpskim ni crnogorskim vlastima, ni nama Muslimanima – bili bi vojno poraženi, a vojska koja inače postupa nemilosrdno, tek prema nama ne bi imala ni malo sažaljenja, bilo bi to masovno uništavanje“.¹⁰

Predsednik Bulatović je u maju 1992. godine posetio Pljevlja, koja su postala sedište Šešeljevih radikala i četničkih grupa, i tom prilikom prvi put je javno govorio o postojanju paravojnih grupa u Crnoj Gori. U razgovoru sa opštinskim funkcionerima saopštio je da je „nedopustivo da se gradovima Crne Gore kreće bilo ko naoružan, osim policije i vojske, a da ostali moraju biti razoružani“.¹¹

Sve do tada crnogorske vlasti javno su tvrdile da paravojnih formacija u Crnoj Gori nema. Međutim, dugačija mišljenja o tome čula su se upravo na tom majskom skupu u Pljevljima, kada je predsednik crnogorske države kritikovao državne organe koji ne razoružavaju paravojску. Prema pisanju nedeljnika „Monitor“, tom prilikom ministar unutrašnjih poslova nije sporio da je kroz Pljevlja tih dana prošla „čudna vojska“¹² i to, kako se na tom skupu čulo, „pod obezbjeđenjem policije“. Ministar je tada priznao da je bilo dogovoreno da se prolaz te vojske kroz Pljevlja obavi brzo. „On je još naglasio da je nemoguće potpuno razoružati građane

¹⁰ „Olovni strah pritiska“, „Monitor“, 8. maj 1992. godine

¹¹ „Bezbjednost bez zaštite“, „Monitor“, 15. maj 1992. godine

¹² Isto

Bukovica

koji vole oružje', štaviše opasno je, zato što se 'ljudi nerado odvajaju od oružja', pa je tako i sa onima iz paravojnih formacija. Ministar je izbjegao da kaže o kojim se to formacijama radi¹³.

Ko je ulazio u te formacije, na posredan način je objasnio komandant garnizona VJ u Pljevljima general Milan Đokić, objašnjavajući kako „nije vojska izdala narod, već je narod izdao vojsku“.¹⁴ On je tada najavio da će zbog „velikog pritiska građana deliti oružje onima koji su spremni da brane domovinu“.¹⁵ Iako mu je predsednik Bulatović tada odgovorio da se oružje može deliti samo na osnovu odluke Saveta Vrhovne komande, stanovnici Crne Gore su se pitali da li je to sve pod kontrolom vlasti Crne Gore i kakva je selekcija obavljana pri izboru onih kojima se može verovati. Upravo je to unelo nove strahove i uznemirenje kod građana muslimanske nacionalnosti.

Povodom pisanja „Monitora“¹⁶ o bezakonju i divljanju paravojnski, podmetanju eksploziva pod imovinu pljevaljskih Muslimana, i ćutanju lokalnih vlasti na novinarska pitanja o iseljavanju, načelnik Uprave milicije u Pljevljima Milan Paunović i načelnik Centra bezbjednosti za opštine Pljevlja i Žabljak Radoman Purić organizovali su konferenciju za štampu da bi demantovali pisanje „nekih javnih glasila“. Predstavnici organa bezbednosti tvrdili su tada da su svi stanovnici podjednako zaštićeni i da organi reda i mira preduzimaju maksimalne mere obezbeđenja svih građana.

¹³ Isto

¹⁴ Isto

¹⁵ Isto

¹⁶ „Istraga je u toku“, „Monitor“, 18. jula 1992. godine

*Fond za humanitarno pravo***2.1. Razoružavanje paravojnih grupa**

Vrhovni savet odbrane Jugoslavije, Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore i komanda Druge armije VJ, doneli su krajem jula odluku o razoružavanju svih paravojnih formacija. Četnički vojvoda radikal Milika Čeko Dačević, dobrovoljac sa hrvatskog i bosanskog ratišta, 15. i 16. avgusta u jednoj pljevaljskoj kafani organizovao je da njegovi ljudi vrate oružje. Predali su nekoliko rashodovanih pušaka M 48, kao i nekoliko komada trofejnog neispravnog oružja. Akcija „spektakularne predaje oružja“ snimana je za televiziju i novine.

Po odluci Savezne vlade i Vojnog saveta, a sa ciljem da se razoružaju paravojne formacije i spreče međunacionalni sukobi, u Pljevlja je u leto 1992. godine stigla specijalna jedinica Saveznog SUPa. Po rečima njenog komandanta Milorada Davidovića, i među crnogorskim i muslimanskim stanovništvom bilo je povika „stranci odlazite“, ali „kada je vrag odneo šalu ljudi su uvideli da im ovi momci zajedno sa Vojskom Jugoslavije obezbeđuju mir“. On je nekoliko puta javno govorio da sa ratišta iz Bosne dolaze „do zuba naoružani dobrovoljci sa žestokim nacionalnim nabojem“.¹⁷ Povodom prisustva savezne policije nedeljnik „Monitor“ prenosi da „građani naglašavaju da se stanje normalizovalo prilikom boravka jedne grupe specijalaca, ali i pogoršalo dolaskom druge. Primijetili su, naime, da ti novi specijalci zajedno sjede i piju sa onima koji siju strah po Pljevljima, čak da i zajednički šenluče u pripitom stanju“.¹⁸

¹⁷ Isto

¹⁸ „Produžetak agonije“, „Monitor“, 24. jula 1992. godine

*Bukovica***3. Pljevlja**

Crnogorska opština Pljevlja graniči se sa Bosnom i Hercegovinom i ta granica je dugačka oko 140 kilometara. Sa bosanske strane su Čajniče, Goražde i Foča. Upravo zbog blizine sa Bosnom u kojoj je već besneo rat, Pljevlja postaju centar u koji se najlakše prenosi ratna atmosfera. Primenjen je prepoznatljiv rukopis Socijalističke partije Srbije, koja je prepustila Srpskoj radikalnoj stranci prostor Crne Gore, kao što je to uradila i sa srpskim krajinama u Hrvatskoj i delovima Vojvodine, gde su živeli Hrvati i Mađari. Tako su radikali raspoređeni po graničnim delovima sa Hrvatskom i BiH, imali, barem kako su sami voleli da se predstavljaju - „ulogu graničara srpstva i nepomirljivih boraca za srpsku stvar“.

12

Napadi na Muslimane u Pljevljima prerasli su u sukob crnogorske vlade sa srpskom idejom, što je otvorilo pitanje odanosti Crne Gore Srbiji. Sledeći beogradska uputstva, crnogorske vlasti učestvovala su u stvaranju neregularnog političkog stanja na severnom delu. Prilikom predizborne kampanje u novembru 1992. godine crnogorskim liberalima nije dozvoljeno okupljanje i održavanje tribina u mnogim mestima severne Crne Gore. U svom uvodniku glavni urednik „Monitora“ Miodrag Perović piše: „Djelimičnom političkom izolacijom prostora na sjeveru Crne Gore, raste mogućnost od izbijanja građanskog rata u njoj. Njega će tehnički pokušati da izazovu četničke bande, oslonjene na korumpiranu policiju i kasarne VJ“.¹⁹

Glavni proizvođači ovakve atmosfere bili su lideri srpskih radikalnih partija Šešelj i Mirko Jović, koji, navodno

¹⁹ „U raljama Miloševića“, „Monitor“, 27. novembar 1992

Fond za humanitarno pravo

braneći srpstvo od crnogorskog separatizma i secesije zaoštravaju problem na relaciji Srbija – Crna Gora, što je opet bio jedan od elemenata za održavanje povišenog nacionalnog osećanja.

S početkom rata u BiH, u Pljevlja su stizali ranjenici i naoružani Srbi iz Bosne, izbeglice, žene, deca. Grad su potresale eksplozije, a u vazduh su letele muslimanske radnje. Situacija je bila takva da je krajem jula 1992. godine u Pljevlja sa Momirom Bulatovićem došao i predsednik SR Jugoslavije Dobrica Ćosić. Predsednik pljevaljske opštine Momčilo Bojović tada je, povodom sve učestalijih eksplozija u kojima je nestajala imovina Muslimana, izjavio da je „u pitanju zakasneli (srpski) nacionalni romantizam, koji se ispoljava na način koji nikome nije drag“.²⁰ Balansirajući, predsednik Crne Gore je tada spomenuo i „osamdesetak momaka sa ovog područja koji su u 'Zelenim beretkama'“²¹, a Ćosić je predsedniku Islamske verske zajednice Pljevalja Hakiji Ajanoviću, između ostalog, rekao: „Ima raznih četničkih formacija, 'Belih orlova', ljudi sa kriminalnim i pljačkaškim porivima koji su otišli preko Drine, ali želim da vas uverim da preduzimamo sve mere da ih razoružamo“. Ćosić je zamolio Ajanovića da preuzme svoj deo odgovornosti „za drugu stranu koja i ovde i preko Drine čini zlo“.²²

Gotovo svakodnevno u beogradskim i crnogorskim medijima pojavljivali su se tekstovi o tome kako su vojska i policija kod Muslimana pronalazili ilegalno naoružanje. Ti mediji su ćutke prešli preko informacije crnogorskog MUPa da su od 1. januara do 15. avgusta 1992. godine izvršena 24 krivična dela izazivanja opšte

²⁰ „Kažite, predsedniče...“, „NIN“, 21. avgust 1992. godine

²¹ Isto

²² Isto

Bukovica

opasnosti oštećenjem tuđe imovine: podmetanjem eksploziva, bacanjem ručnih bombi ili pucanjem. Vlasnici oštećenih objekata bili su Muslimani. Ili kako je precizno navedeno u izveštaju: „uglavnom Muslimani, osim u dva slučaja - gde su iz mešovitih brakova“.²³

3.1. Radikalska pobuna

Pljevaljsko vruće leto kulminiralo je 6. avgusta 1992. godine, kada je crnogorska policija zaustavila beli „mercedes“ kojim je upravljao izvesni Vuković. Utvrđeno je da vozač nema dokumenta o poreklu vozila, osim potvrde o poklonu, koju je predsednik opštine Čajniče Dušan Kornjača izdao Miliki Čeku Dačeviću u znak zahvalnosti za pomoć u ratu. Pošto je vozač priveden, a vozilo zadržano, ispostavilo se i da su registarske tablice lažne. Sutradan, u policijsku stanicu je došao Dačević zahtevajući da mu se „mercedes“ vrati. Tada je i on zadržan na informativnom razgovoru. Dačevića su tada zadržali i zbog prekršaja za koje nije prethodno saslušavan: dva dana pre nego što mu je oduzet „mercedes“ sa svojim ljudima je u kafani „Kraljevski par“ istukao Muhameda Hrastovinu; nekoliko puta je izazivao nered, bacao bombe, prilikom intervencija saveznih policajaca u kafanama, u kojima je Dačević pravio nered, dočekivao ih je sa uperenim puškama. Pred stanicom milicije počeli su da se okupljaju građani, koji nisu hteli da se razidu dok Dačevića ne puste. Do večeri pred stanicom milicije bilo je već oko 500 ljudi, koji su skandirali: „Čeko viteže! Čeko Srbije“. Na vitalnim mestima u gradu postavljene su barikade, koje su čuvali naoružani unoformisani ljudi. Kada su saznali da je Dačević zadržan u policiji, oko dvadesetak ranjenika u pljevaljskoj bolnici su, u znak protesta, prestali da uzimaju hranu i lekove.

²³ Isto

Fond za humanitarno pravo

Oko ponoći Dačević je pušten. Ispred zgrade policije, praćen uzvicima oduševljenja okupljenih i rafalima, Čeko je rekao: „Da me nisu pustili, izbio bi rat u Sandžaku“.²⁴

Dan posle prvih pljevaljskih nemira u grad je stigao ministar unutrašnjih poslova Crne Gore Nikola Pejaković, kako bi utvrdio mere odgovornosti prema policajcima pljevaljskog Centra bezbjednosti, koji su Dačevića pustili i blagonaklono gledali na okupljanje radikala, ne preduzimajući mere da skup rasture. Jedan broj policajaca dobio je rok od tri dana da izabere grad u Crnoj Gori u kojem će da radi ili da uzme radnu knjižicu. Ovakvu odluku, zbog neprofesionalizma policije i u nekim drugim crnogorskim gradovima, najavio je nešto ranije i predsjednik crnogorske vlade Milo Đukanović, koji je rekao da će se primenjivati rigorozne mere, pošto „ima indicija da se ne realizuje naređenje Vojnog državnog saveta“.²⁵ Potom je u Pljevlja, drugi put u roku od deset dana, došao i predsjednik Predsjedništva Crne Gore Momir Bulatović, koji je o nemirima i merama koje treba preduzeti razgovarao sa predstavnicima političkih partija i policije.

Međutim, suspendovani policajci 8. avgusta su stupili u štrajk ispred zgrade policije. Pridružili su im se neki građani Pljevalja, a ubrzo je stigao i Dačević koji je načelniku dao rok da se 15 suspendovanih policajaca do 17 časova „imaju vratiti na posao, jer će u suprotnom doći sa naoružanim ljudima“.²⁶ Kako Dačevićev ultimatum nije uslišen, po isteku roka, počelo je još veće okupljanje

²⁴ „Kako je Čeko okupirao Pljevlja“, „Politika“, 30. decembar 1994. godine

²⁵ „Država garantuje bezbjednost“, „Pobjeda“, 8. avgust 1992. godine

²⁶ „Bombom na radnju“, „Pobjeda“, 9. avgusta 1992. godine

Bukovica

radikala u Pljevljima. Za veoma kratko vreme postavljene su barikade na prilaznim putevima i blokirane su zgrada pošte, službe državnog knjigovodstva, opštine, radio-relej, kao i sve telefonske veze. Jedan od Dačevićevih ljudi zauzeo je i pekaru, pronašao direktora i sve ostale radnike, i naredio da peku hleb za 10 hiljada njegovih ljudi. Pekari su te noći ispekli dve i po hiljade kilograma hleba. Dačevićevi radikali u maskirnim uniformama, naoružani automatskim i poluautomatskim oružjem i bombama, držali su Pljevlja u blokadi punih 10 časova.

Prema procenama očevidaca, pod oružjem je te noći u Pljevljima bilo oko 800 civila. Preteća atmosfera je ponovo jedva stišana.

3.2. Eksplozije

16

Međutim, već u noći između 26. i 27. avgusta izbio je požar u tržnom centru u kome je bilo šest radnji vlasnika Muslimana i jednog Albanca. Pljevaljski Muslimani su za ove paljevine optuživali „došljake“, Srbe izbeglice iz BiH. Milika Čeko Dačević imao je svoju verziju: „Muslimani, pardon Turci, to rade sami sebi, ne bi li držali tenziju u gradu na najvišoj mogućoj tački“.²⁷ Grad je u to vreme, pored srpskih, bio preplavljen i muslimanskim izbeglicima iz Bosne, pretežno su to bili žene, deca i starci. Lokalno srpsko-crnogorsko stanovništvo optuživalo je muslimanske izbeglice da se njihovi muževi, braća i očevi, bore u „Zelenim beretkama“.

Načelnik štaba Druge vojne oblasti VJ general Radomir Damjanović podržao je širenje sumnji u lojalnost muslimanskog stanovništva. Povodom eksplozije u tržnom centru, izjavio je da je „ubijeden, s obzirom da je po stru-

²⁷ „Gore Pljevlja“, „Pobjeda“, 28. avgusta 1992. godine

Fond za humanitarno pravo

ci inženjerac, da je riječ o režiji²⁸. On je ukazivao na to da je prvo izbio požar, a da je potom došlo do eksplozije plina. Upućivao je i na izjave očevidaca koji su tvrdili da je dan pre požara dosta toga izneto iz radnji, naročito vredne mašine. General Damjanović je rekao da je takođe čudno da se većina eksplozija u kafićima dešava oko pet posle podne, kada bi moglo biti gostiju, a da do sada niko nije povređen. U javnosti se išlo dotle da je proturena vest kako u Novom Pazaru postoji fond koji služi za obeštećenje navodnih „samopalikuća“.

Ostaci kompleksa sedam zanatskih radnji u Pljevljima, vlasnika Muslimana, zapaljenih 1992. godine (Snimljeno 1992. godine)

Nedeljnik „Monitor“ je nakon tih eksplozija objavio tekst u kome je jedan Pljevljak ispričao: „Dok je desetak mladića 'radilo' sa eksplozivom, naišla je vojna patrola koja nije htjela da spriječi paljevinu, iako je upozorena“.

²⁸ „Optužbe i ostalo“, „Pobjeda“, 1. septembar 1992. godine

Bukovica

Optužujući generala Damjanovića za davanje apsurdnih izjava, koje je „Pobjeda“ bez imalo rezervi prenela, „Monitor“ je naveo da je „uništenjem ovih radnji više od 30 Pljevljaka Muslimana praktično ostalo bez hleba, a Pljevlja i bez sajdžije“.²⁹

Nakon svih ovih pljevaljskih nemira, crnogorske vlasti su shvatile da je Čeko Dačević postao prevelik problem i tužilaštvo je podiglo krivičnu prijavu protiv njega. Lider Srpske radikalne stranke Vojislav Šešelj je svog vojvodu Dačevića tada promovisao u radikalskog poslanika, čime je Čeko dobio imunitet.

3.3. Optužnica protiv Čeka Dačevića

Pred većem Višeg suda u Bijelom Polju 18. januara 1993. godine Milika Čeko Dačević, zajedno sa radikalima Brankom Vujaševićem, Jovicom Laketićem, Ljubomir Odovićem i Tihomir Vujadinovićem (koji je bio u bekstvu), optužen je za terorizam. Javni tužilac stavio je na teret Dačeviću i krivična dela nasilničkog ponašanja, napade na službeno lice u vršenju dužnosti javne bezbednosti i učestvovanje u grupi koja je sprečila službeno lice u vršenju dužnosti. Zauzimanje vitalnih objekata, blokiranje rada policije i pretnje da će srušiti most na Đurđevića-Tari, barikade na svim prilazima Pljevljima i ostala dela učinjena 8. i 9. avgusta 1992. godine, navedena u optužnici, po tužiočevoj oceni, predstavljala su masovno i organizovano suprotstavljanje organima državne vlasti, onemogućavanje zakonskih mera koje su preduzimali državni organi, stvaranje osećanja lične nesigurnosti i bila su upravljena na ugrožavanje Ustavom utvrđenog državnog i društvenog uređenja. Među prekršaje koji se odnose na nasilničko ponašanje Dačevića ubrojani su i oni kada je sa grupom

²⁹ „Dogovorom do terora“, „Monitor“ 4. septembar 1992. godine

Fond za humanitarno pravo

naoružanih ljudi u maskirnim uniformama 27. jula 1992. godine u pljevaljskoj kafani „Kraljevski par“ maltretirao i tukao Muhedina Hrastovinu, kao i pretnje ubistvom inspektor MUPa Milanu Cvijoviću. U optužnici je navedeno i da je Dačević 17. avgusta na sastanku Srpske radikalne stranke pozvao oko 200 ljudi da odu i oslobode desetak lica koja su odgovarala u to vreme pred sudijom za prekršaje, zbog izazivanja nemira tokom pljevaljskih protesta radikala. Prisutni su poslušali Čeka, masa je otišla pred pljevaljski sud i izvela okrivljene.

Tadašnji predsjednik Suda za prekršaje u Pljevljima Šerif Čengić, povodom ovog događaja, izjavio je da je od Centra bezbjednosti primio zahteve za pokretanje prekršajnog postupka protiv deset lica, koja su tih avgustovskih dana izazivala nered. Dok je čekao da se privede i deseti osumnjičeni, kako bi počeo postupak, čuo je komešanje ispred zgrade. „Obezbjedenje je bilo jako, ali, prema mojoj ocjeni, ipak nedovoljno. Ispred zgrade se okupilo oko 1.000 građana. Policija je bila nemoćna. Okupljeni građani vršili su pritisak. Uzvikivali su 'Av, av', 'Ustaše', 'Bando crvena'. I dok sam razgovarao telefonom sa Republičkim sudom za prekršaje, neko od mojih radnika me obavijestio da su privedena lica otišla“.³⁰

Potom je grupa građana, zajedno sa „oslobođenima“, ušla u pljevaljski hotel, gde je Dačević rekao: „Policija je opet napravila grešku. Oni su došli da nam pomognu, a u stvari su nam odnemogli sa ovim što su uradili. Svi koji su krivi za ovo moraju otići iz ovog grada“.³¹

³⁰ „Nevidljivi oslobodioci“, „Pobjeda“, 19. avgusta 1992. godine

³¹ Isto

Bukovica**3.3.1. Suđenje Dačeviću**

Početak suđenja Dačeviću, 18. januar 1993. godine, obeležen je takođe protestima crnogorskih radikala, koji su se okupili ispred Višeg suda u Bijelom Polju, dajući podršku optuženima i zahtevjajući da „sud radi i odlučuje samostalno“, odnosno, kako su tada smatrali radikali, bez „antisrpskih uticaja“. Radikali su insistirali na primeni poslaničkog imuniteta, a pravosudni organi su isticali da se on teško može uzeti u obzir, jer su Dačević i četvorica radikala uhapšeni i protiv njih je podignuta krivična prijava pre izbora, odnosno pre sticanja poslaničkog imuniteta. Pozivanje na imunitet je dovođeno u pitanje i zbog toga što je za krivična dela, za koja je optužen Dačević, zaprećena kazna od preko pet godina, što onemogućava pozivanje na poslanički imunitet.

20

Uoči suđenja javnost Crne Gore je bila podeljena. Prvu grupu su činili članovi Srpske radikalne stranke, SNO i deo Srba i Crnogoraca koji su suđenje smatrali montiranim procesom i početkom obračuna aktuelnog crnogorskog rukovodstva sa neposlušnim Srbima u severnoj Crnoj Gori. Druga grupa, u kojoj su bili liberali, bjelopoljski Muslimani i deo članstva Demokratske partije socijalista, smatrali su da je suđenje pobeda prava i konačni početak delovanja crnogorske pravne države.

Dačević i pomenuta četvorica radikala su, posle okončanja glavnog pretresa koji je praćen raznim ometanjima procesa (nekoliko dana ispred zgrade suda su se okupljali radikali, publika u sudnici je negodovala i vikala, jedan od advokata je uvek dolazio u maskirnoj uniformi, čak i nakon upozorenja sudije), odlukom sudskog veća Višeg suda u Bijelom Polju, oslobođeni optužbe za terorizam. Predsednik sudskog veća Zoran Smolović obrazložio je odluku time „da je u Pjevljima

Fond za humanitarno pravo

bilo određenih radnji koje bi se mogle smatrati aktom nasilja, postojala je uznemirenost kod građana, ali namera o preuzimanju vlasti nije dokazana³²

Dačević je osuđen na godinu dana zatvora zbog nasilničkog ponašanja i sprečavanja službenog lica u vršenju dužnosti. Optužene je branilo sedam advokata i to svi besplatno. Advokati su tokom suđenja insistirali na tome da je proces protiv Dačevića i njegovih stranačkih drugova iskorišten za obračun između prosrpskog i liberalnog krila u MUP. Svedoci na suđenju su redovno menjali iskaze, a kada je sudija jednog od njih upozorio na to, ovaj je rekao: „Tada nijesam znao da će doći do suđenja, pa sam pričao onako kako se priča komšiji“.³³

Srpska radikalna stranka je u javnosti branila svoje članove i energično protestovala „zbog samovolje crnogorskog režima koji je u dosluhu sa Vladom Milana Panića 21. septembra uhapsio Čeka Dačevića i još nekoliko patriota iz Pljevalja“.³⁴ I Vojislav Šešelj je dao svoje viđenje događaja u Pljevljima: „Crnogorski režim deluje po principu da se Vlasi ne dosete, odnosno izazivanjem nereda i incidenata, on pokušava da skrene pažnju naroda sa svog izdajstva“.³⁵ Mere koje su preduzimali tužilaštvo i policija Crne Gore, Šešelj je okarakterisao kao nameru crnogorskih socijalista da izdvoje Crnu Goru iz Jugoslavije, kao i nameru da isprovociraju sukob stanovništva i vojske u Pljevljima. S druge strane, državni tužilac Crne Gore Vladimir Šušović u junu 1993. godine ocenio je da su sva krivična dela nasilničkog ponašanja po celoj Crnoj Gori, a naročito u Pljevljima,

³² „Presuda za Čeka“, „Pobjeda“, 21. jun 1994. godine

³³ „Svjedoci mijenjaju iskaze“, „Pobjeda“, 21. januar 1993. godine

³⁴ „Skupština ili zatvor“, „Večernje novosti“, 18. januar 1993. godine

³⁵ Isto

Bukovica

Nikšiću i Bijelom Polju, počinjena radi težnje pojedinih grupa da destabilizuju odnose u Crnoj Gori i ozbiljno dovedu u pitanje funkcionisanje pravnog poretka i države. Državni tužilac je direktno optužio Srpsku radikalnu stranku za destabilizaciju Crne Gore, napominjući da su svi otkriveni izvršioc i krivičnih dela u Pljevljima pripadnici Srpske radikalne stranke i da to niko od njih i ne spori, a posebno apsurdnim je ocenio to da je Dačević, koga smatra nosiocem i organizatorom nasilja, poslanik te stranke u Skupštini SRJ i član Odbora za odbranu i bezbednost veća građana.

Kada je uvideo da mu Dačević donosi mnogo više problema nego koristi, krajem juna 1993. godine, Šešelj je objavio da Čeko više nije savezni poslanik iz redova Srpske radikalne stranke, pošto je prekršio stranačku disciplinu. Kasnije, kada je došlo do raskola u SRS za Crnu Goru, u kome je učestvovao i sam Dačević, Šešelj je obelodanio da je Čeko isključen i iz stranke. „Kada su ga uhapsili, mi smo ga stavili na poslaničku listu, izabrali ga za poslanika, pa sam ja otišao u Bijelo Polje na izricanje presude. Sudija je kasnio ceo sat konsultujući se i osudili su ga samo na godinu dana, mada su mu prvobitno bili spremili težu kaznu. Sredili smo mu da dobije stan u Beogradu kao zaslužni ratnik, ali je Čeko mislio da se u Srbiji i Crnoj Gori može baviti hajdučijom. E, to ne može“.³⁶ Šešelj mu je oduzeo i zvanje četničkog vojvode, pošto se njegov štićenik, kako je nakanadno shvatio lider radikala, počeo baviti „poslovima kriminalne i policijske prirode“.

Vrhovni sud Crne Gore je 21. juna 1994. godine preinačio prvostepenu presudu i Dačeviću povicio kaznu na dve godine. Kasnije je predsednik Crne Gore

³⁶ „Šešelj: Postignuti početni koraci u rešenju bosanske krize“, „Politika“, 23. jun 1993. godine

Fond za humanitarno pravo

Momir Bulatović pomilovao 82 lica, među kojima je bio i Milika Čeko Dačević. U zatvoru je bio od 1. aprila 1996. do početka 1998. godine.

4. Propaganda protiv crnogorskih Muslimana

Međutim, Dačeviću, crnogorskim radikalima i četnicima, ne može se pripisati sve što se u pljevaljskoj opštini događalo. Početkom rata u BiH dolazi do nesmetanih prelazaka srpske vojske i paravojnih formacija u pogranična sela u Crnoj Gori. Uvođenje plaćenih vojnika isključivo srpske i crnogorske nacionalnosti i gomi-lanje VJ izaziva strah i nepoverenje muslimanskog stanovništva u pograničnim selima Crne Gore. Učestali upadi VJ u muslimanska sela, pretresi kuća, optužbe da pomažu „Zelene beretke“ i da se mlađi Muslimani priključuju vojsci Alije Izetbegovića, dodatno pojačavaju strah muslimanskog stanovništva. Govoreći o incidentima prema crnogorskim Muslimanima u pograničnim selima, ministar unutrašnjih poslova Crne Gore Nikola Pejaković deo odgovornosti pripisao je muslimanskom stanovništvu: „Imamo saznanja da je jedan broj građana učestvovao ili učestvuje u ratu u BiH na svim stranama. Bilo je pojedinačnih stradanja što inicira destrukciju kojoj doprinose i intenzivni prelasci“.³⁷

Optužbe protiv Muslimana u Bukovici, iznošenjem neproverenih podataka koji su podsticali na odmazdu, iznosio je i predsednik mesne kancelarije u selu Kovačevićima Branko Stevanović. Njegove reči krajem avgusta preneo je vladin dnevni list „Pobjeda“: „Prema nekim podacima, 98 bukovičkih mladića ratuje u 'Zelenim beretkama' u Sarajevu i Goraždu. Njihovi

³⁷ „Možda smo i pogriješili“, „Pobjeda“, 17. avgust 1992. godine

Bukovica

roditelji kažu da su oni otišli u Njemačku, Tursku... A mještani Srbi se plaše da neke noći ne banu sa svojom vojskom i pokolju ih³⁸. Državni dnevni list „Pobjeda“, u istom tekstu podsetio je da je i predsjednik Predsjedništva Crne Gore Momir Bulatović, kada je bio u Pljevljima, upozorio tamošnjeg čelnika Stranke demokratske akcije kako ima podatke da Muslimani u tom kraju imaju 350 „dugih cevi“. Retoriku državnih funkcionera, koji su odgovornost za teror rezervista i policajaca prema muslimanskom stanovništvu u pograničnim selima hteli da ublaže simetrijom, novinar je podržao konstatacijom „da nije bilo muslimanske kuće koja je kontrolisana a da u njoj nije nađeno oružje sa dozvolom“.³⁹

Povodom takvog pisanja državnih medija, Šefket Brković, predsjednik SDA u Pljevljima, ocenio je za „Monitor“ da „mnoga javna glasila i danas žele predstaviti pljevaljske Muslimane kao destabilizirajući faktor na ovom području, a ja tvrdim da ovdje ni jedan Musliman nije napravio ni teži saobraćajni prekršaj, a kamo li nešto drugo. Razne dvosmislene izjave pojedinih ljudi kod neupućenog posmatrača mogu stvoriti sliku nekakve simetrije – kao da je i na jednoj i na drugoj strani ultranacionalna opcija. To, prosto, nije istina, kao ni izjave da je ovo samo refleksija rata iz Bosne – muslimanske radnje su ovdje letjele u vazduh i mnogo prije početka ratnih sukoba u Bosni“.⁴⁰

Brković je izrazio zabrinutost zato što vlasti ne preduzimaju ozbiljne zakonske mere da zaštite ličnu i imovinsku bezbednost Muslimana, kako u Pljevljima, tako i okolnim selima. „Stanje je zabrinjavajuće, naročito na selu, jer nam svakodnevno pristižu porodice zbog toga

³⁸ „Da li je Bukovica naoružana“, „Pobjeda“, 25. avgust 1992.

³⁹ Isto

⁴⁰ „Država sa viškom ljudi“, „Monitor“, 28. maj 1993. godine

Fond za humanitarno pravo

što ih 'obilaze' u svako doba dana i noći grupe sa istim uniformama i naoružanjem, kao što ih imaju granične vojne i milicijske jedinice. Dešava se da sa vučjakom upadaju u kuće i nahuškavaju pse na ljude. Starice od 70-80 godina po dva-tri dana lutaju po šumama da bi stigle do Pljevalja i tu potražile zaštitu. Kome god se ovi građani obraćaju iz vlasti, oni im obećaju sigurnost, ali sve to traje dok su pred njima. Realna je opasnost da se ostvari Šešeljeva prijetnja da neće biti ni jednog Muslimana najmanje 30 kilometara od granice prema Bosni. Da se ta koncepcija već ostvaruje – dokaz su izbjegli žitelji pojedinih sela pljevaljske opštine“.⁴¹

U crnogorskoj državnoj štampi zabeležen je i pokoji mirniji ton, koji se protivio zagovornicima ratne opcije i stavljanju pljevaljskog slučaja u šešeljevski „širi kontekst odbrane srpstva“, kojim je teror nad muslimanskim stanovništvom pravdan njegovim nelojalnim ponašanjem, odnosno tvrdnjama da su se naoružali i da spremaju pobunu.. Tako je 10. avgusta u „Pobjedi“ u komentaru napisano: „Sigurno da među tamošnjim Muslimanima ima ekstremista, koji snose dio odgovornosti i sa kojima bi legalna vlast morala da ima posla, ali se zaboravlja činjenica da je po popisu u ovoj opštini Muslimana samo 17 odsto. Čine se logičnim pitanja da li u tom procentu pripadnici jednog naroda mogu zaista biti opasnost brojčano apsolutno nadmoćnijim Crnogorcima i Srbima i jedini izazivač nestabilnosti. Šta je sa odgovornošću većinskog naroda?“.⁴²

S druge strane, „Monitor“ je pisao „da na sjeveru Crne Gore neće biti mira dok to ne odluče oni u Beogradu, odnosno dok ne prestane rat u Bosni“.

⁴¹ Isto

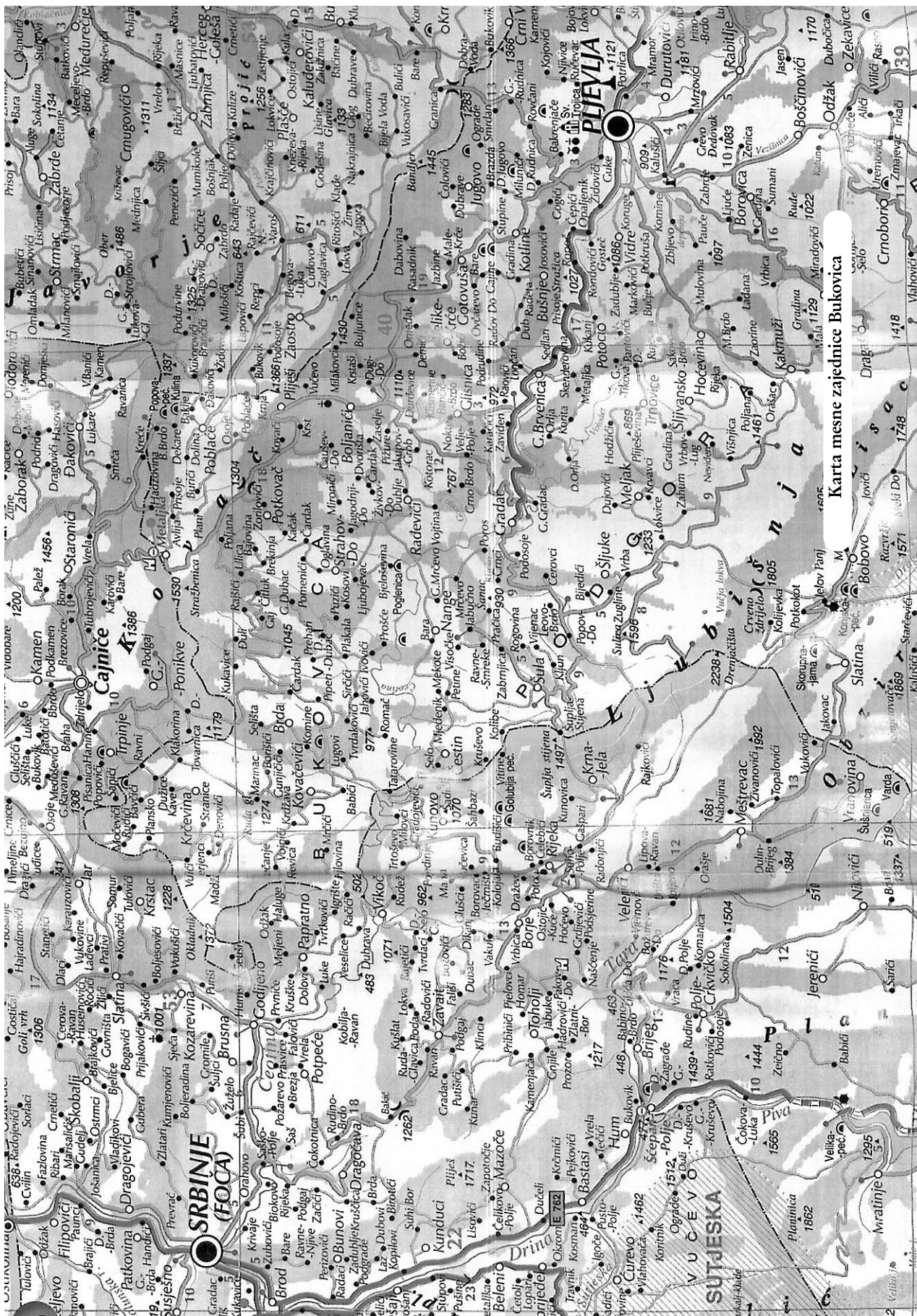
⁴² „Država na potezu“, „Pobjeda“, 10. avgusta 1992. godine

Bukovica**5. Bukovica početkom rata u BiH**

U aprilu 1992. godine VJ je stigla u centralno bukovičko selo Kovačeviće. Šaban Rizvanović (1922), koji je u to vreme obavljao funkciju predsednika Mesne zajednice Bukovica, ispričao je FHPu kako mu je izvesno vreme pre dolaska Vojske tadašnji matičar u istoj opštini Branko Stevanović predložio da bi oni „kao predstavnici Mesne zajednice trebalo da pozovu Vojsku Jugoslavije da dođe u Bukovicu radi zaštite stanovništva od rata, odnosno radi očuvanja mira u ovoj višenacionalnoj sredini“.⁴³ Rizvanović se usprotivio toj ideji, rekavši da je dovoljno prisustvo policije i da bi dolazak Vojske upravo narušio taj mir. Ipak, vojska je ubrzo stigla. Nedugo potom kod Rizvanovića i ostalih Muslimana stigle su brojne muslimanske izbeglice iz Foče (BiH). Tokom aprila i maja u kući Rizvanovića bilo je oko dvadesetak izbeglica različite dobi. Dobio je naredbu da popiše sve muslimanske izbeglice iz Foče koje su bile kod njega. Matičar Stevanović pravio je spisak izbeglica na kome su imena muškaraca starosti od 18 do 45 godina bila zaokružena. Rizvanoviću je rečeno da će oni činiti radni vod. Rizvanović je spisak posle predao Centru za socijalni rad u Pljevljima. O događajima koji su usledili, nakon što je predao spisak, Rizvanović kaže:

Nažalost, taj nam je spisak napravio dosta nepritika, jer sam uvidio da su kasnije neki ljudi sa tog spiska nestajali i da su bili u zatvoru u Pljevljima. Znam da su sa tog spiska u zatvoru bili maltretirani i tučeni izbeglice iz fočanskih sela: Abdulah Močo iz sela Papratno, Safet Čelo iz Veselice, Ibro i Mujo Kafedžić iz Potpeći, Muradin Čaušević iz Vikoča, i još neki kojima se ne sjećam imena.

⁴³ FHP dokumentacija, izjava Šabana Rizvanovića, 15. oktobar 2001. godine u Sarajevu

Bukovica

Krajem maja rečeno im je da se mogu vratiti u sela oko Foče, ali su, prema Rizvanovićevim saznanjima, tri meseca kasnije morali bežati dalje, negde u BiH.

Jakub Durgut⁴⁴ (1959), iz sela Čerjenci, beležio je događaje u Bukovici koji su doveli do iseljavanja Muslimana. Svoju priču o Bukovici započeo je objašnjenjem da je područje, iako administrativno pripada Crnoj Gori i opštini Pljevlja, gravitiralo prema BiH, odnosno opštinama Foča, Gorazde i Čajniče, da su se meštani Bukovice tamo školovali, radili i, samim tim, tamo imali rodbinu. Durgut nabraja sela u Bukovici u kojima nema više Muslimana, iako su u potpunosti bila muslimanskog etničkog sastava: Madžari, Vukšići, Budijevići, Ograde, Čerjenci, Brdo, Stražice, Planско, Močevići, Kruševci, Kava, Bunguri, Ravni, Klakorine, Đenovići. Ova sela su u potpunosti iseljena do potpisivanja Dejtonskog sporazuma, a kasnije su i sela Mrčići, Rujevica, Hajlovine, Kržava i Lugovi ostala bez Muslimana.

Jakub se seća da je *policija u Pljevljima 19. maja 1992. godine uhapsila Muju Kororu iz sela Kava i predala ga Vojsci Republike Srpske u Čajniču, gdje je Mujo imao kuću. Znam da je kasnije Mujo ubijen. Dalje, u junu iste godine, a dana se ne sjećam, policija iz Pljevalja je prilikom pretresa kuće pretukla Ibru Močevića iz sela Močevići, starog oko 45 godina, a potom ga odvela u Pljevlja, gdje su ga i dalje maltretirali i tukli. Pustili su ga narednog dana i poslije toga se Ibro iselio u inostranstvo. Istog dana, isti policajci tukli su i njegovog rođaka Nazifa, starog oko 75 godina.*⁴⁵

O sudbini starca Osmana Bungura⁴⁶ (70) FHP više je saznao od Jakuba Durguta: starca su pretukli rezervisti VJ Stevo Danilović, Mirko Srndić i Simo Barac iz sela Meljena.

⁴⁴ FHP dokumentacija, izjava Jakuba Durguta, 21. jun 2001. godine

⁴⁵ FHP dokumentacija, izjava Jakuba Durguta, 21. jun 2001. godine

⁴⁶ „Pod lupom - Ljudska prava 1991-95“, Izveštaj br. 4, maj 1993: Srbija i Crna Gora, FHP, Beograd, 1997. godine

Fond za humanitarno pravo

Od zadobijenih batina Osman je ogluveo. Kasnije, 16. februara 1993. godine, Osman Bungur je bio među kidnapovanim članovima svoje porodice, kada je sa suprugom Almasom i još devet članova porodice odveden u Čajniče. Osman i Almasa Bungur su kasnije vraćeni, neko vreme su bili u Pljevljima, a onda ih je neka međunarodna humanitarna organizacija prebacila u Olovo, u BiH, gde su u kratkom vremenskom razmaku umrli.

Durgut pamti još nekoliko slučajeva zlostavljanja Muslimana tokom leta 1992. godine: 11. jula dogodilo se batinanje šest članova porodice Bungur – Ibra i njegovih sinova Hasana, Huseina i Ešrefa, njihovih rođaka Džafera i Vejsila, te dvojice iz porodice Kaim - Envera i Munevera. Dana 17. jula ponovo su pretučeni ovi ljudi. O događaju posle kojeg su pretučeni muškarci iz porodice Bungur napustili Crnu Gore Durgut navodi:

Pored fizičkog zlostavljanja u njihovim kućama, rezervisti su ih tjerali da tuku jedni druge, tako da Ešref tuče svog brata Hasana i obrnuto. To su morali raditi pod prijetnjom i to drvenim motkama. Poslije ovog incidenta zlostavljani su pješke pobjegli preko brda i šume za Pljevlja, ostavljajući veliku nepokretnu i pokretnu imovinu (mlin za mljevenje žita, kamion, putnički automobil, punu prodavnicu robe, stado ovaca, goveda, konja, pokućstvo). Upravo smatram da je ova imovina i razlog za njihovo zlostavljanje, jer je kasnije opljačkana. Svi oni su se kasnije odselili u Tursku, a najstariji Ibro je ljeta 1994. godine umro.

Drugi incident je takođe doveo do iseljavanja maltretiranih ljudi:

Na putu kod sela Guničići policija je 16. jula pretukla Suada i Salema Bečića, Omera Hodžića i Enesa Imamovića, stare između 25 i 30 godina, nakon čega su se i oni iselili, najprije u Pljevlja, a kasnije u druge zemlje.

Bukovica

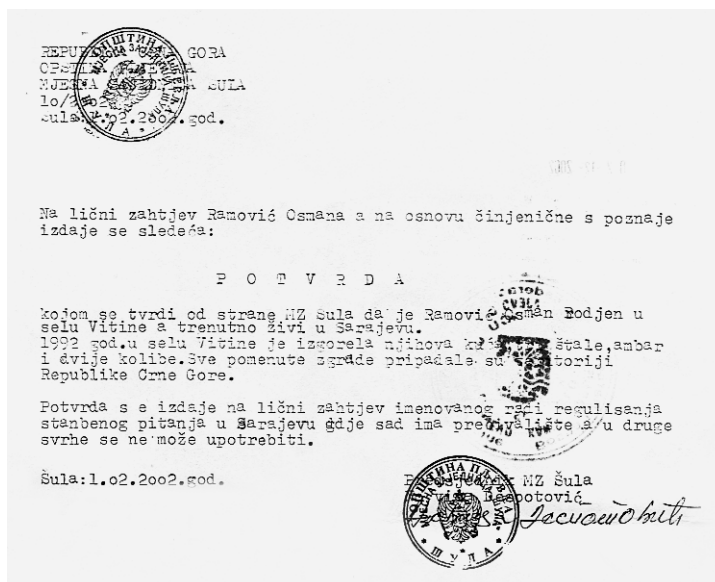
5.1. Ubistvo u selu Vitine

U čisto muslimanskom selu Vitine pre početka rata u BiH živelo je osam porodica. Od sedam porodica Ramovića i porodice Omera Duraka, dve su imale kuće na području pljevaljske opštine, a ostalih sedam su se nalazile na teritoriji Foče u BiH. Četvrtog jula 1992. godine ubijeni su Šaćir Ramović i Omer Durak. Poslednji stanovnici sela, njihove supruge, izbegle su istog dana. Od tada je selo prazno.

O ponašanju rezervista VJ i atmosferi u selu u aprilu 1992. godine FHP je razgovarao sa Salimom Šljukom (1953) iz Pljevalja. On je 27. aprila rano ujutru krenuo u Vitine da dovede tetku i tetka Izu i Hasana Ramovića, jer je „čuo da se tamo svašta događa i da su neki ljudi poubijani“.⁴⁷ Sa njim su krenuli njegovi prijatelji Momir Matović i Osman i Edin Ramović iz Pljevalja. Nakon pretresa u mestu Sula, crnogorska policija ih je pustila dalje. Na putu su sreli dvojicu Pljevljaka, Miću Sekulovića i izvesnog Crnogorca Cacu, koji su iz Čelebića, u fočanskoj opštini, putovali u Pljevlja. „Pitali smo ih kako je u Vitinama, a oni su odgovorili 'Čisti se sve'“.

Pričajući FHPu o tom putovanju za Vitine Salim Šljuka je pomenuo događaj koji najbolje pokazuje strah koji su Muslimani imali od VJ. Kada su stigli blizu sela Kolibe, naseljenog isključivo srpskim stanovništvom, ugledali su jedno vojno vozilo i na to je Osman Ramović, otvorio vrata od auta i pobegao „kud ga noge nose i oči vode“. Šljuka i Matović su nastavili putem do kuće Petra Radovića, Momirovog tasta. Domaćin ih je dočekaao, rekavši zetu: „Gdje ih dovede“, misleći na Muslimane. Tu su seli, popili kafu i rakiju. Salim je video tetku Izu kako čuva ovce. Dok je sedeo u Radovićevoj kući vojska ih je dva puta pretresala. Nedaleko odatle VJ je imala svoj logor, tako da su tuda često prolazili.

⁴⁷ FHP dokumentacija, izjava Salima Šljuke, 15. mart 2002. godine u Pljevljima

Fond za humanitarno pravo**Potvrda o uništenoj imovini Osmana Ramovića iz sela Vitine⁴⁸****31**

- ⁴⁸ Potvrda o uništenoj imovini Osmana Ramovića glasi:
Republika Crna Gora
Opština Pljevlja
Mjesna zajednica Šula
10/2002.
Šula, 1.02.2002. godine
Na lični zahtjev Ramović Osmana a na osnovu činjenične spoznaje izdaje se sledeća

POTVRDA

Kojom se tvrdi od MZ Šula da je Ramović Osman rođen u selu Vitne a trenutno živi u Sarajevu. 1992. godine u selu Vitine je izgorela njihova kuća, tri štale, ambar i dvije kolibe. Sve pomenute zgrade pripadale su teritoriji Republike Crne Gore.
Potvrda se izdaje na lični zahtjev imenovanog, radi regulisanja stambenog pitanja u Sarajevu, gdje sad ima prebivalište, a u druge svrhe se ne može upotrebiti.
Šula, 1.2.2002. godine
Predsjednik MZ Šula
Novica Despotović

Bukovica

Pretresanje se obavljalo tako što bi u nas uperili oružje i naredili nam da dignemo ruke u vis i tako ih držimo dok ne kažu da ih spustimo. Prilikom ovih strašenja nijesam vidio gdje se nalazi Edin Ramović, koji je došao sa mnom, a mislim da je bio maloljetan, i tada sam ga odjedanput vidio da je istrčao iz kuće Petra Radovića i da je počeo bježati prema obližnjoj šumi. Prisutni vojnici su pucali za njim, ali ga, na sreću, nijesu pogodili.

Među vojnicima prepoznao je Slobodana Lečića, koji ga je udario nekoliko puta kundakom puške u prsa i oborio na zemlju. O daljem toku događaja Šljuka navodi:

Tu su me ostali vojnici nastavili tući i tada je počela nekakva pucnjava između ovih vojnika koji su se bavili mnome i nekakve druge grupe. Kada se to stišalo čuo sam da neki vojnici govore da će me voditi za Foču. Tome se usprotivio Petar Radović, koji je, mislim, rekao: „Ako vodite njega, vodite i mene“. Tu sam još čuo i riječi „sutra Vitine gore“. Vidio sam da su tada maltretirali i meštantina Halima Ramovića, pokazujući mu nož i nešto mu govoreći.

Posle intervencije Radovića vojnici su pustili Šljuku i on je krenuo nazad prema Pljevljima. Na putu je susreo Edina i Osmana Ramovića, pokupio ih u auto i svi zajedno stigli su u Pljevlja. Nakon ovog događaja Iza i Hasan Ramović su šumskim putem pobjegli u Pljevlja, potom u Tursku. Nakon kraćeg izbeglištva vratili su se u Sarajevo, gde su oboje umrli 2001. godine

Prema Šljučinom saznanju, posle ovog događaja iz Vitine su se iselili svi Muslimani, osim Šaćira Ramovića, njegove supruge Fatime, Omera Duraka i njegove supruge Hasibe (svi bili stariji od 70 godina). Šaćir Ramović i Omer Durak ubijeni su na svirep način 4. jula 1992. godine.

Fond za humanitarno pravo

O ubistvu dvoje staraca FHPu je pričao Izet Kordić⁴⁹, kome je ubijeni Šaćir Ramović bio tast.

Fatima Ramović je došla 4. jula 1992. godine u našu kuću u Pljevljima i saopštila nam da je iz svoje kuće u Vitinama jedva izbjegla živu glavu i uspjela pobjeći, a da joj je muž ostao i da je vjerovatno ubijen, kao i komšija Omer Durak. Tog dana, kaže, da su u njenu kuću upali rezervisti VJ i da su počeli maltretirati nju i muža i da je ona uspjela nekako pobjeći.

Kako bi saznao šta je sa starcima, Izet Kordić je stupio u kontakt sa predstavnicima VJ. Komandant u Pljevljima potpukovnik Živković 7. jula 1992. obavestio je Kordića da može da ide u Vitine da sahrani Šaćira Ramovića i Omera Duraka i obezbedio mu je auto. Sa Kordićem je pošao i potpukovnik Slavko Kovačević, koji sada živi u Pljevljima.

Kada smo došli u Vitine, našao sam u njegovoj kući ubijenog tasta Šaćira Ramovića. Pregledao sam ga i mogao sam utvrditi da je ubijen sa dva hica iz vatrenog oružja. Prije sahranjivanja vojska mi je preporučila da radi vlastite sigurnosti obučem vojničku uniformu i da takao obavim sahranu. Tako sam i učinio. Dalje sam otišao do kuće Omera Duraka i njega našao mrtvog. On je vjerovatno umro u teškim mukama, pretpostavljam da je poslije torture još neko vrijeme bio živ. Vidio sam mu rane po tijelu i stomaku, vjerovatno od noža ili nekog drugog oštrog predmeta, i pretpostavio sam da je umro od velikog izljeva krvi. Neki od prisutnih rezervista su mi potvrdili da su Omera Duraka zatekli živog, ali ga niko nije smio voditi doktoru.

⁴⁹ FHP dokumentacija, izjava Izeta Kordića, 28. mart 2002. godine u Pljevljima

Bukovica

Kordić je u blizini kuće na brzinu iskopao grobove i sahranio strace. Iz razgovora sa rezervistima saznao je da oni ne znaju ko je i zašto ubio ove ljude. Fatima Ramović je Izetu Kordiću, prilikom prepričavanja događaja, rekla da misli da je zločin počinio izvesni Radović iz sela Rijeka, kod Čelebića, opština Foča.

Ubijeni Šaćir Ramović i Omer Durak imali su više od 70 godina. Posle prvih proterivanja u aprilu 1992. godine, ostali su da žive u kućama sa svojim suprugama, kao jedini preostali meštani u Vitinama. Njihove supruge, Fatima i Hasiba, danas žive u Sarajevu kod svojih sinova i kćeri u naselju Butmir.

5.2. Iseljavanje iz sela Rosulje po naredbi

Osman Tahirbegović⁵⁰ (1949) iz bukovičkog sela Rosulje svedočio je da mu je prvi put 4. maja 1992. godine pred kuću došla povećća grupa dugim i kratkim cevima naoružanih uniformisanih pripadnika policije i VJ. Grupu je predvodio Milan Soković iz Pljevalja, a zamenik mu je bio Slaviša Svrkota. Tahirbegović je prepoznao i rezerviste VJ iz Pljevalja Slavka Popadića, zaposlenog u pilani „Velimir Jakić“ u Pljevljima, i Slobodana Miletića iz sela Tvrdakovići, koji je kasnije prešao u policiju. U grupi su još bili Božidar Radović iz sela Pipera i izvesni Džogaza, rezervista VJ. U kuću su ušli Slaviša Svrkota i još dvojica pripadnika policije, koji su, uz pretnje „pobićemo vas“ i „zapalićemo vam kuću“, domaćina zatvorili u jednu prostoriju, a ostale ukućane, suprugu Zlatiju (43), majku Zećiru (90), sinove Mustafu (19) i Harisa (17) i kćerku Eminu (4,5), isterali napolje i pretresli kuću.

⁵⁰ FHP dokumentacija, izjava Osmana Tahirbegovića, avgust 2001. godine

Fond za humanitarno pravo

Prema Tahirebegovićevim rečima Džogaz, zvani Džole, pucao je iz snajpera iznad članova porodice. Nakon preteresa povelu su dvojicu Osamanovih sinova Harisa i Mustafu u Čajniče „kod vojvode Dušana Kornjače“ radi razmene. Nedugo nakon što su ih odveli Haris i Mustafa su se vratili kući i ispričali da su, prilikom prolaska pored kuće Crnogoraca Dajovića - otac Mladen i njegovi sinovi Milan, Radivoje, Rajko, Jagoš i Vujas, zaustavili „pincgauer“, izvukli ih iz njega i poslali kući.

Osman Tahirbegović je nakon pretresa utvrdio da su policajci i vojnici odneli iz kuće oko kilogram zlata u nakitu i zlatnicima. Pljačku i sve što se dogodilo prijavio je sutradan policiji u Pljevljima. Međutim, već 6. maja po njega su došli rezervisti VJ i odveli ga na informativni razgovor u mesnu zajednicu u Kovačeviče. Tahirbegović navodi da su od njega zahtevali da kaže gde se nalazi oružje za „Zelene beretke“, kao i da su ga upozorili da ne priča o pretresu kuće i odnesenom zlatu. Posle nekoliko sati ispitivanja pušten je kući. „Mislim da mi je tu glavu spasio Miladin Klačar, šumski inženjer iz Pljevalja“, rekao je FHPu Tahirbegović.

Izvesno vreme Tahirbegovići nisu uznemiravani, ali 18. jula mešovita patrola crnogorskog MUPa i VJ ponovo dolazi pred njihovu kuću. Patrolu MUPa predvodio je Bane Borović, ispred patrole VJ bio je poručnik Aco Malinić i rezervista Dragan Ćurčić, zvani Crni. Zahtevali su pretres kuće radi navodnog posedovanja oružja i pomaganja „Zelenim beretkama“.

Tog trenutka ja sam sa sinovima nešto radio na mašini za obradu drveta (cirkular) i tada su nam rekli da se odmaknemo od mašine ili će nam na njoj odseći glave. Nakon toga mi gasimo mašinu i odustajemo od posla. Oni nam onda kažu: „Ako nemate oružje, hoćete li ga kupiti od nas“. Tog trenutka mene i moje sinove Dragan Ćurčić udara kundakom puške. Jednom od mojih sino-

Bukovica

va naređuje da ide kupiti pištolj od Mitra Ćeranića u selo Jaković, vjerovatno sa ciljem da nešto inscenira. Mislim da tog trenutka moja supruga Zlatija nije bila kod kuće. Tada sam je vidio kako dolazi. Kada smo se skupili, odjedanput Bane Borović nam naređuje da sutra u 7 sati ujutru moramo napustiti kuću, jer je ratno stanje. Ja ga pitam: „Zašto“, a on mi odgovara da je ovo rat između Srba i Muslimana. Ovo maltretiranje je trajalo oko dva sata, a onda je ta grupa od dvadesetak uniformisanih osoba otišla. Rekli su nam, ukoliko ne odemo do ujutru, sve će nas pobiti.

Osman Tahirbegović sa suprugom Zlatijom, sinovima Mustafom i Harisom, kćerkom Eminom i majkom Zećirom, ispoštovao je navedeni ultimatum i 19. jula svi su napustili kuću, ostavivši mašinu za obradu drveta, alat, tri para volova, tri krave, 30 ovaca i konja. U Pljevljima su sve što se dogodilo prijavili predsjedniku opštine Momčilu Bojoviću, komandantu Garnizona potpukovniku Živkoviću, načelniku Centra bezbjednosti Radomanu Puriću, a izjavu su dali inspektoru policije Slavku Rončeviću. Tahirbegović kaže da su svi oni obećali da će slučaj rasvetliti, ali da ništa nije urađeno.

Porodica Tahirbegović je sve vreme izbeglištva živela plaćajući zakup stana u Pljevljima, bez ikakve humanitarne pomoći. Pokušali su da se vrate na svoje imanje 25. aprila 1996. godine, ali iste večeri oko 23,00 časa usledio je oružani prepad na njihovu kuću, u kome niko nije bio povređen. Ponovo su izbegli u Pljevlja, da bi se tog leta, 1996. godine, konačno nastanili u svojoj kući.

5.3. Maltretiranje braće Kaim i njihovog oca

O tome šta su pretrpeli mladići Enver i Munever Kaim iz sela Bungura FHPu je pričao njihov otac Osman (1913):

Fond za humanitarno pravo

Sada se ne mogu sjetiti koliko je to puta bilo. Znam da su ih dva puta tukle naše komšije koje su bile angažovane u VJ i policiji Crne Gore. To su bili Barac i Danilović iz sela Srečanje, imena im ne znam, ali znam da su bili u policiji, te jedan Ristanović i dvojica Kovačevića, koji su bili rezervisti VJ. Moji sinovi sada žive u Sarajevu i znaju im imena. Jedne prilike, ne sjećam se tačnog datuma, a bilo je u ljeto 1992. godine, tukli su mog sina Envera i rođaka Huseina Bungura, koji se sada nalazi u Goraždu, u mjestu Skijovine. Tom prilikom su ih tjerovali da jedan drugog tuku drvenim motkama i šakama. Poslije toga su ih vodili u Centar Mjesne zajednice u Kovačeviče i tamo nastavili da ih tuku. Druge prilike, u selu Kržava, ne sjećam se datuma, tukli su mog sina Envera, koji se od tih batina bio onesvijestio. To su uradila ista lica koja su ga i prethodno tukla. Poslije ovoga moj sin Enver je pobjegao preko Pljevlja za Tursku. Isto tako nekoliko puta je tučen i moj sin Munever, ali bi on to bolje mogao objasniti.⁵¹

37

Osman Kaim je u jesen 1992. godine u selu Kovačevićima takođe preživio teško batinanje. Pošao je u Mesnu zajednicu u Kovačeviče kako bi dobio potvrdu o produženju važnosti lične karte za sina Munevera. Potvrda je važila mesec dana i svaki put kada bi Munever odlazio bio bi maltretiran ili tučen.

Odlučio sam da idem po potvrdu da bih njega zaštitio od maltretiranja, vjerujući da meni starom neće niko praviti probleme. Kada sam došao u Kovačeviče, ispred zgrade u kojoj je bila smještena policija, pošta, prodavnica i matični ured, bilo je mnogo vojske i civila. Uniformisana lica su bila u različitim uniformama, od šarenih, običnih vojničkih do policijskih, tako da se nije moglo znati ko pripada vojsci a ko policiji. Tada mi je prišao jedan visoki

⁵¹ FHP dokumentacija, izjava Osmana Kaima, 22. oktobra 2002. godine u kolektivnom smeštaju u Goraždu

Bukovica

mladić u uniformi i skinuo mi kapu beretku sa glave, koju inače stalno nosim, i bacio je na krov zgrade ispred koje smo se nalazili. Ja sam se trudio da uopšte ne reagujem na takav postupak, nego sam predao sinovljevu ličnu kartu jednom uniformisanom licu, nakon čega mi je ovaj vratio ličnu kartu sa izdatom potvrdom. Kada mi je predavao dokumenta, iznenada me je udario jako u desnu slabinu, tako da i danas na tom mjestu osjećam bol. Kasnije sam saznao da se ova osoba zove Đerković i da je iz sela Brda u Bukovici. Poslije tog nemilog događaja pošao sam kući. Bilo je 12,00 sati. Na oko jedan kilometar od Kovačevića, na ulazu u šumu, sustigla su me trojica uniformisanih lica, sa kojima je bio i ovaj Đerković, malog rasta, koji me je udario u Kovačevićima. Čim su me sustigli, počeli su odmah da mi sapliću noge da padnem. Ja sam se sklonio u stranu, smatrao sam da će proći, međutim ovaj Đerković mi je tada prišao, nabio opasač oko vrata i oborio me na jedan panj. Tada su me sva trojica počeli tući nogama i rukama svukud po tijelu. Cijelo vrijeme dok su me tukli, Đerković me je držao svezanim opasačem za vrat. Poslije tih batina ja sam se onesvijestio i ostao tu ležati oko tri do četiri sata. Kad sam došao sebi bio je već sumrak. Pošao sam kući i osjećao sam se relativno dobro do sela Marinjac, koje je odatle udaljeno oko 4 km. Kada sam došao u selo Marinjac, sjeo sam pored česme da se napijem vode i malo odmorim. Tako sam odmarao oko pola sata i kada sam ustao da pođem kući, osjetio sam da sam potpuno malaksao i da me boli čitavo tijelo od zadobijenih batina. Kući u Bungure došao sam nekako uz velike napore oko 23,00 sata. Sutradan su me ukućani zamotali u sirovu ovčiju kožu, da bih prebrodio ove teške rane od uboja. Tako sam u toj ovčijoj koži ležao oko desetak dana.

Posle ovog događaja Osman Kaim nije više fizički maltretiran, ali mu je više puta pretresana kuća, psovali su ga i provocirali. Kaim kaže da je u to vreme mlađe

Fond za humanitarno pravo

muško stanovništvo počelo bežati iz ovih krajeva. Oni koji su imali uredna dokumenta išli su preko Pljevalja za Makedoniju, Tursku i druge zemlje. Oni koji nisu, išli su kroz šumu za Goražde ili do drugih mesta koja su bila pod kontrolom Armije BiH.

Osman Kaim je ostao kod kuće i u proleće 1993. godine video je kada su Drago, Pero i Mišo Kavačević iz susednog sela Šapići, koje se nalazi sa bosanske strane u opštini Čajniče, uništavali napuštene kuće Muslimana u selima Šapići, Kava i Bunguri.

Odnosili su najmeštaj, pokućstvo, drvenariju sa krova i sve što se moglo odnijeti. Nakon svega ovoga što se dešavalo meni i oko mene, odlučio sam 5. maja 1993. godine da sa svojom porodicom napustim svoje selo Bungure i preko noći smo kroz šumu, preko planine, otišli u Goražde, gdje i danas živim u kolektivnom smještaju.

39

5.4. Ubistvo Hajra i Ejuba Muslića

Prema saznanju Jakuba Durguta⁵², Hajro (80) i sin Ejub (oko 30) Muslić ubijeni su u svojoj kući u selu Madžari 28. oktobra 1992. godine. Komšiji Šemso Babiću je bilo čudno da stoka nije puštena, pa je otišao da vidi šta je sa komšijama. Našao ih je mrtve u kući. Video je da su ubijeni vatrenim oružjem. Iz kuće nije ništa odneseno, niti je bilo tragova pretresa. Pored oca i sina Šemso je našao vojničku čuturu do pola napunjenu rakijom, koja nije pripadala ubijenima.

5.5. Novembarski pretresi kuća

Crnogorska policija i rezervisti VJ proveli su 1. i 2. novembra 1992. godine opsežnu akciju potrage za oružjem u

⁵² FHP dokumentacija, izjava Jakuba Durguta, jun 2001. godine u Pljevljima

Bukovica

muslimanskim kućama. Pri tom su batinali ljude i pretili im ubistvom ukoliko ne napuste kuće.

Groblje u Pljevljima gde su sahranjeni Hajro i Ejub Muslić, ubijeni 1992. godine u svojoj kući u selu Madžari

40

5.5.1. Smrt Himze Stovraga

Do 1992. godine u selu Vukšići živelo je osam muslimanskih porodica: četiri porodice Drkenda i četiri porodice Stovrag. Tog 1. novembra u jutarnjim časovima u selu se pojavila veća grupa policajaca i vojnih lica. Zlatija Stovrag⁵³ (1933) navodi da su pridošli tražili oružje i zahtevali pretres kuće, a prepoznala je policajce Gorana Zindovića, Slavišu Svrkotu i izvesnog Šubarića, koji se posebno istakao u zlostavljanju.

Ja sam bila sva uspaničena i nijesam znala gdje se nalazim, ali sam vidjela odjedanput da su mi muža Himzu (1932) počeli tući, rukama, nogama i nekim palicama po

⁵³ FHP dokumentacija, izjava Zlatije Stovrag, oktobar 2001. godine

Fond za humanitarno pravo

glavi i čitavom tijelu. Od tih prvih udaraca on je pao na zemlju i onda su ga nastavili tući, pa kada se pridigao vidjela sam da je bio sav krvav. Onda su mu naređivali da trči, što je on pokušavao, ali mislim da nije mogao, pa su ga opet udarali. Ovo sve skupa ne znam koliko je trajalo, ali mislim da je bilo strahovito prema mom mužu. Poslije nekog vremena krenuli su da odlaze i tada je jedan od prisutnih policajaca, mislim da se radi o Goranu Zindoviću, prišao mom mužu Himzi i rekao mu: »Ako nas sutradan dočekaš na ovom mjestu, provešćeš se gore nego danas«.

**Porušena kuća Himze Stovraga u selu Vukšićima
(Snimljeno 30. aprila 2002. godine)**

Poslije njihovog odlaska, prišla sam mužu da mu pomognem da se koliko-toliko oporavi od zadobijenih udaraca, obrisala sam mu krv i pomogla mu da se presvuče. Poslije ovog svega, kada se nešto oporavio, Himzo je stalno govorio: »Ja ovo više ne mogu izdržati«. Bio je strašno utučen. Negdje predveče se izgubio i znam, kada je odlazio od kuće, da je stalno nešto govorio u smislu da on ne može više njih čekati. Cijelu noć nije se vraćao kući i bila sam zabrinuta šta je s njim, a ujednu sam mislila da se nije sakrio. Ujutru sam pustila ovce na ispašu i

Bukovica

onda nešto poslije toga vidjela sam da su se ovce okupile oko jedne vočke, jabuke. Kada sam prišla skroz blizu vidjela sam da na vočki obješen visi moj muž Himzo. Tog trenutka sam bila van sebe i ne znam kako sam pozvala komšije, ali znam da je najprije stigao komšija Ismet Osmanagić, koji je presjekao konopac i skinuo ga sa vočke.

Komšije Sejfo i Šaćir Osmanagić pomogli su tog popodneva Zlatiji da sahrani supruga, a verski obred je obavio imam Mehmed Durgut. Narednog dana dolazila je policija iz Pljevalja i obavila uviđaj.

5.5.2. Batinanje Jakuba Durguta

Dok je čuvao ovce nedaleko od kuće u selu Ograde 1. novembra Jakubu Durgutu (1959) došla je grupa policajaca iz Pljevalja. Među njima Durgut je prepoznao Gorana Zindovića, koji mu se predstavio kao vođa patrole, i saopštio mu da imaju nalog za pretres kuće, pošto im je dojavljeno da u kući krije pušku.

Situacija je odmah postala napeta, tako da nijesam mogao utvrditi ni tačan broj policijaca. Rekao sam im odmah da nemam nikakvog oružja kod sebe. Ali odmah su me napali i počeli tući, kundakom, čizmama, šakama. Mislim da se u tući posebno istakao policajac koga znam samo po prezimenu Šubarić, koji mi je prijetio da će mi u usta staviti bombu, koju je i bio izvadio iz džepa. Posle prvih nanesenih udaraca pao sam na zemlju, a za sve vreme upućivane su mi najbrutalnije psuvice - u smislu šta mi hoćemo sa oružjem.⁵⁴

Durgut je svedočio FHPu da mu je, dok ga je tukao, Šubarić sa vrata otkinuo zlatni lanac i onda su ga nakon polučasovne torture povelili prema Pljevljima. Na nekih

⁵⁴ FHP dokumentacija, izjava Jakuba Durguta, jun 2001. godine

Fond za humanitarno pravo

200 metara pređenog puta, naišao je policajac iz rezervnog sastava policije Radenko Danilović, koga je Durgut poznao još iz školskih dana. Na njegovu intervenciju, Durguta su pustili, pošto je ostalim policajcima rekao da ga poznaje, da je on dobar čovek i da misli da nema nikakvog oružja kod sebe.

5.5.3. Zatvaranje zbog oružja

Selo Čerjenci udaljeno je od Kovačevića oko 7 kilometara i u njemu je do početka rata u BiH živelo 11 muslimanskih porodica. Pripadnici policije iz Pljevalja 1. novembra izvršili su pretres svih kuća u selu i pri tome pretukli Osmana Durguta (1954), Šefka Osmanagića (1967), Sejfa Osmanagića (1970) i Rasima Tahirovića (1963). Posle tih događaja svi meštani Čerjenaca iselili su se u BiH ili inostranstvo, osim dve porodice koje su prešle u Pljevlja, gde i danas žive. U selu nema nikoga, kuća Osmana Durguta je zapaljena, a ostale su opljačkane i demolirane.

Prema kazivanju Osmana Durguta⁵⁵ grupu policajaca, koja je došla pred njegovu kuću, predvodili su Goran Zindović, Slaviša Svrkota, Lale Ostojić i izvesni Šubarić, dok ostale nije poznao. Zahtevali su pretres kuće radi pronalazaženja oružja. Osmana su pozvali da izađe, a u kući su ostali supruga Fazila, sin Edin (16) i kćerka Edisa (14).

Kada sam izašao i malo odmakao od kuće, njih nekoliko počeli su da me tuku kundacima, šakama, čizmama i ne znam čim još. Ne znam tačno koliko je to trajalo i ja sam se nekako poslije pridigao i nako pretučen krenuo nazad prema kući. Kad su to vidjela moja djeca, kako sam sav prebijen i krvav, počela su naglas zapomagati. Prilikom pretresa kuće ja sam im rekao da uz

⁵⁵ FHP dokumentacija, izjava Osmana Durguta, oktobra 2001. godine u Sarajevu

Bukovica

odgovarajuću dozvolu imam pištolj marke „zastava“ 7,65 mm i pušku „bokericu“, i to sam im predao.

Porušena kuća Zajka Durguta u selu Čerjenci
(Snimljeno 30. aprila 2002. godine)

44

Policijci su zatim povelj Osmana Durguta u selo Buđeviče, dva kilometra udaljeno od Čerjenaca. Tu su ga ponovo tukli, stavili mu lisice na ruke i terali ga da puzi do potoka, kako bi saprao krv sa lica.

Poslije su mi stavljali policijsku palicu u usta i nijesam je smio izbaciti dok oni to ne kažu. Ovo mi je sve radio policajac Šubarić.

Osman Durgut priča da su, u stvari, tu čekali ostale ljude koje su rezervisti dovodili, a među njima je prepoznao Idriza Durguta, Šemsa Babića, Rasima Drkendu, Sejfa Osmanagića, Himza Tahirovića i još neke.

Tada mi je prišao Slaviša Svrkota, izvadio pištolj koji je uperio u mene, i tražio da mu kažem gdje je Salko Močević. Potom mi je ispalio pet hitaca preko glave i od toga poslije pet dana nijesam ništa na uši čuo.

Fond za humanitarno pravo

Ostaci zapaljene kuće Osmana Durguta u selu Čerjenci
(Snimljeno 30. aprila 2002. godine)

Uhapšene Muslimane prevezli su u policijsku stanicu u Pljevlja i zatvorili u ćelije. Tamo je Osman Durgut video i sve napred navedene ljude kao i neke čijih se imena ne seća. U pritvoru su često tučeni palicama i nogama.

Kod mene je u ćeliju dolazio jedan čovjek koji je bio debeo, plav, ne znam kako se zove. Tukao me i onda, nakon što bi iznemogao toliko da me dalje nije mogao tući, pitao bi me: „Jesi li se upišao“.

Osman Durgut je prebačen u zatvor u Bijelo Polje, gde je proveo mesec dana i gde nije bio tučen. Po izlasku iz zatvora boravio je u Pljevljima i odatle je otišao u zatvor da odsluži kaznu od šest meseci, na koju je pred pljevaljskim Osnovnim sudom osuđen za krivično delo nedozvoljenog posedovanja oružja (član 204 KZ RCG). Žena i deca su mu u međuvremenu otišli u Tursku, a on im se pridružio krajem 1993. godine.

Bukovica**5.5.3.1. Bekstvo preko šume u Goražde**

Istog dana, 1. novembra, oko 19,00 časova pred kuću Šaćira Osmanagića došla je grupa policajaca, predvođena Laletom Čavićem, koji su njegove sinove Šefka (1967) i Sejfa (1970) pozvali u kuću Rasima Drkende u selo Madžare. Otac Šaćir, majka Hajrija, sestre Šefka (15) i Šemsa (23) i maloletni brat Ševal (13) ostali su u kući. Kada je sa bratom Šefkom stigao do kuće Rasima Drkende, Sejfo je video dve „kampanjole“ i dosta policajaca, među kojima je prepoznao Slavišu Svrkotu i Radmila Danilovića. Od meštana su tu bili dovedeni još Hamed Vukas, Rasim Drkenda i Šemso Babić.

Kada smo došli u selo Kržava, vidio sam i tu još nekoliko prikupljenih ljudi i tada sam vidio da je Slaviša Svrkota nogom udario u leđa Himzu Stovraga, te da mu je pucao preko glave i naredio mu da trči. Kada smo išli prema Pljevljima, čuo sam od rezerviste VJ Ace Malinića, koji se negdje priključio ili je bio od početka sa nama, ne znam tačno, zašto nas vode, da nas treba sve pobiti i baciti u potok.⁵⁶

U policijskom pritvoru u Pljevljima držani su osam dana, od toga prva tri dana im nije davana hrana niti su puštani u WC. Za to vreme često su izvođeni na ispitivanje. Pri tome su ih policajci tukli čime su stigli, nogama, rukama, palicama, a u maltretiranju se posebno istakao Veselin Veljović, komandir Specijalne jedinice policije.

Jednom prilikom on je meni htio da siječe uši, ali me je tu spasio inspektor Debeljević, koji je inače iz Goražda, ali je radio u Pljevljima.

Šefko Osmanagić je u pritvoru proveo 12 dana, a Himzo Tahirović, Sejfo Osmanagić, Hamed Vukas, Rasim Drkenda i Šemso Babić, mesec dana. Idriz Durgut je

⁵⁶ FHP dokumentacija, izjava Sejfa Osmanagića, oktobar 2001. godine

Fond za humanitarno pravo

Porušena kuća Saliha Tahirovića u selu Čerjenci
(Snimljeno 30. aprila 2002. godine)

osuđen na kaznu od šest meseci zbog, kako je navedeno u sudskom rešenju, bespravnog posedovanja oružja. Po službenoj dužnosti branila ih je advokat Nada Šljivić iz Pljevalja. Sejfa Osmanagića, nakon puštanja na slobodu, sutradan ponovo privode, pa puštaju. Prenocío je kod Redže Osmanagića u Pljevljima, a potom njih nekoliko zakupljenim kombijem odlaze u Bukovicu. Nekoliko dana po dolasku kući (sredinom decembra) policija ponovo dolazi u kuću Osmanagića, a Sejfo i Šefko tada kroz prozor beže i pešicu stižu do Goražda. Šefko je poginuo u Goraždu, a Sejfo i danas tamo živi.

47

5.5.3.2. Batinanje staraca Hajrije i Šaćira Osmanagića

Posle bekstva Šefka i Sejfe vojnici i policajci često su dolazili u njihovu kuću u Čerjence, u kojoj su ostali njihova majka Hajrija, otac Šaćir i maloletni brat Ševal, i raspitivali se gde su im sinovi i imaju li oružje.

Prilikom ovog maltretiranja prepoznala sam rezerviste vojske i policije Acu Malinića, Milorada Brkovića, Dragana Danilovića, Radenka Ristanovića, Savu

Bukovica

Danilovića, Gorana Kovačevića i aktivnog policajca Slavišu Surkotu. Negde u aprilu 1993. godine, nakon što je zapaljena džamija u selu Plansko, kod nas u kuću su došli Radenko Ristanović, rezervista VJ iz sela Srećanje u Bukovici i Milorad Brković, rezervista VJ iz bukovičkog sela Lugovi, i izveli iz kuće mog muža Šaćira. Tukli su ga nogama i palicama, a Brković je, nakon što ga je obalio na leđa, skakao po njemu. I mene su tog dana tukli po

Kuća Ismeta Osmanagića ponovo uništena 1997. godine, nekoliko dana posle obnove (Snimljeno 30. aprila 2002. godine)

glavi i uvertali mi ruku. Tu je bio i Brane Vrećo iz bukovičkog sela Selišta, takođe rezervista VJ, koji me je hvatao za kosu, bacaio na zemlju i tjerao da pjevam četničke pjesme. Kada se sve ovo događalo došao je i Aco Malinić, i donio mrtvu rasporenu lisicu i stavio je na prag naše kuće i naredio nam da je ne smijemo pomijerati. Ovaj događaj se nami teško doimao, i ja i muž smo uvidjeli da nam ovdje u Bukovici nema života. Tako smo odlučili da 10. maja 1993. godine pođemo pješke za Goražde, ostavljajući svu svoju imovinu. Poslije ovog događaja moj muž Šaćir je stalno bio bolestan. Umro je u teškim mukama u Goraždu 19. novembra 1995. godine.⁵⁷

⁵⁷ FHP dokumentacija, izjava Hajrije Osmanagić, 11. oktobar 2001. godine u izbegličkom smeštaju u Goraždu

6. Muslimanska ofanziva na Čajniče

Petnestog februara 1993. godine, beogradski dnevni list „Politika“ objavio je informaciju državne agencije „Tanjug“ o vojnim uspesima Vojske Republike Srpske kod Čajniča⁵⁸. Prema tom izvoru srpski borci su odbili napad muslimanske vojske, koja je došla iz pravca Goražda, Rudog i sa leđa, sa teritorije SR Jugoslavije. Agencija je iznela podatak da je 250 muslimanskih ratnika došlo iz crnogorskih sela uz granicu prema BiH. Tu informaciju preneo je „Monitor“ u sledećem kontekstu: „Beogradski mediji u jeku ofanzive na Čajniče, koje se nalazi na nekih 55 km od Pljevalja, javljali su kako u napadu učestvuje i oko 250 Muslimana koji su, navodno, odgovorni i za zločine učinjene na tom području. Srpske stranke u Pljevljima, inače pod direktnom kontrolom KOSa, na to su zatražile od crnogorske vlasti da im da spisak tih Muslimana, pripremajući teren za još fantastičniju optužbu na račun Bulatovića - kako se bavi ubacivanjem muslimanske iredente u 'srpsku Bosnu'“.

Istog dana grupa pripadnika Vojske Republike Srpske odvela je iz sela Kruševci petoro članova porodice Bungur, dve žene, jednog maloletnika i dvoje male dece. Sutradan, 16. februara, iz sela Ravno odvedeno je još šestoro članova porodice Bungur, svi stariji od 70 godina. Prilikom otmice vojnici su ubili Latifa Bungura (95).

Crnogorske vlasti prvi put su pomenule otmicu u Bukovici 6. marta u Parlamentu, kada je ministar unutrašnjih poslova Crne Gore Nikola Pejaković rekao „da ima tek nekih indicija o nestanku jednog broja lica iz Bukovice“.⁵⁹ Na sledećem zasedanju Parlamenta, 17. marta, ministar Pejaković je izneo sledeće informacije:

⁵⁸ „Napad sa crnogorske strane“, „Politika“, 15. februar 1993. godine

⁵⁹ „Kad komšije tuku“, „Monitor“, 2. aprila 1993. godine

Bukovica

Nesebičnim angažovanjem organa bezbjednosti Crne Gore i VJ, i posebno zahvaljujući izuzetnoj aktivnosti predsjednika Bulatovića, Ćosića i Karadžića, od ukupno 12 otetih lica muslimanske nacionalnosti, vraćeno je njih šestoro, dok će preostalih šest, protiv kojih je podnesena krivična prijava MUPa Republike Srpske, biti vraćeno i predato MUPu i sudskim organima Crne Gore za dan-dva.⁶⁰

„Monitor“ je reagovao na ministrov izveštaj ukazivanjem da je ministar prečutao pojedinosti - o kidnapovanim i osumnjičenim bukovičkim Muslimanima - koje otkrivaju istinu o događaju. Dokazujući te svoje navode „Monitor“ je objavio imena vraćenih 23. marta u Crnu Goru: Delva (76), Lamka (80), Vezira (81), Osmo (68), Almasa (68) i Sevda (62) Bungur, i pritvorenika u Čajniču „osumnjičenih za krivična dela protiv Republike Srpske“: Ramiza Bungur (49), njen sin Mamko (15), snaha Zlatija (25) i njeno dvoje male dece.

Mesec dana nakon otmica, načelnik Centra bezbjednosti u Pljevljima Radivoje Aranitović izneo je činjenicu da su 11 Muslimana kidnapovani zato što su njihovi rođaci učestvovali u napadu na Čajniče 14. februara i zločinima nad Srbima:

„Veća naoružana muslimanska formacija, posle izvršenog zločina nad Srbima 14. februara 1993. godine na području Čajniča, ponovo se vratila za Goražde preko rubnih krajeva SR Jugoslavije. Tada su meštani bukovičkih sela prepoznali među muslimanskim borcima neke građane koji su nekada živeli na području pljevaljske opštine. Među njima je bilo onih koji su se odselili u Goražde, Čajniče i druga mjesta u BiH prije 15

⁶⁰ Isto

Fond za humanitarno pravo

godina, ali i onih koji su se odselili, odnosno priključili muslimanskim jedinicama prije šest do sedam mjeseci. Dva dana nakon prolaska te muslimanske vojske odvedeno je 11 Muslimana iz Bukovice, čije su bliže i dalje rođake meštani prepoznali u muslimanskoj jedinici koja je izvršila zločin u čajničkim selima^{.61}

Istom prilikom je demantovao glasine da je kidnapovano više od 11 Muslimana: „Netačno je da je odvedeno 28 Muslimana, a posebno - da je u izvršenju zločina na području Čajniča učestvovalo 39 građana muslimanske nacionalnosti, stalno nastanjenih u pljevaljskoj opštini“, rekao je načelnik policije.⁶²

FHP se u martu 1993. godine uverio da je u Pljevljima kružio spisak Muslimana pripadnika „Zelenih beretki“ koji su, navodno, učestvovali u oružanom napadu na opštinu Čajniče 14. februara 1993. godine. U dopisu, koji je Stanica javne bezbjednosti Čajniče (SJB) uputila Centru bezbjednosti u Pljevljima, navodi se da postoji „osnovana sumnja da su isti počinili genocid nad srpskim življem u selima Šapići, Trpinje i Ponikve. U slučaju pronalaska istih lišiti ih slobode i obavijestiti SJB Čajniče pozivom na depešu broj 50/93 od 19.02.1993. godine“.⁶³

Na spisku su imena 38 Muslimana. Iz sela Bunguri: Džafer, Džemail i Samir Bungur, sinovi Zaima; Husein (Hasana) Bungur, Husein, Haso i Ešef, sinovi Ibra Bungura, Munever i Enver (Osmana) Kaim, Rahmo (Osmana) Kaim; iz sela Plansko Ago (Hamdije) Bavčić; iz sela Brdo Zijo (Derviša) Hodžić, Latif (Emina) Hodžić, Nermin i Halim (Latifa) Hodžić; Amko (Emina) Vukas iz Vukšića; iz

⁶¹ „Pobjeda“, 19. mart 1993. godine

⁶² Isto

⁶³ Dokumentacija FHP

Bukovica

Čerjenaca Šefko i Sejfo (Šaćira) Osmanagić, Himzo (Rasima) Tahirović, Ismet Osmanagić, Salem (Saliha) Tahirović - po činu major, Mujo (Himza) Tahirović; iz sela Močevići Sejdo (Nazifa) Močević, Sabit (Deda) Močević, Almas (Ibra) Močević, Ibro (Meha) Močević; Jakub (Latifa) Krasić iz sela Krasići, Mirsad (Husa) Bekan iz Mrčića, Mujko (Muja) Dedović iz Mrčića, Izet (Maša) Dedović iz Breznice, Šaban Rizvanović iz Mrčića, Emin Rizvanović iz Mrčića; iz sela Krzava Hamed, Osman i Sulejman (Saliha) Stovrag, Omer i Vehid (Zahida) Stovrag.

Istom prilikom načelnik policije Aranitović saopštio je da je „proverom MUPa utvrđeno da se na tom spisku nalaze lica koja su ovde rođena i više ne žive na ovom području. Dakle, nema zvaničnih podataka da su stalno nastanjeni Muslimani u pljevaljskoj opštini učestvovali u zločinima na području Čajniča“.⁶⁴

52

Zločin nad Srbima, nakon koga je usledila otmica članova porodice Bungur, spominje i Miroslav Toholj u „Crnoj knjizi – patnje Srba u BiH 1992-1995“. O tome kaže:

„Primicanje Čajniču, koje pominje Buljubašić (Ferid, 1953, bivši oficir JNA, formirao Prvu sandžačku i Prvu podrinsku brigadu, predstavljao je u stvari napad koji su njegove snage izvršile 15. februara 1993. godine na selo Ponikve, na teritoriji čajničke opštine. Jedinice pod komandom Ferida Dizdarevića u Ponikvama masakrirale su petoro ljudi – dvije žene i troje djece“.⁶⁵ Toholj je zabeležio da su u jedinicama jednog od komandanata čajničke brigade Ferida Durakovića, između ostalih, srpski borci identifikovali i Samira Bungura iz pljevaljske opštine.⁶⁶

⁶⁴ „Pobjeda“, 19. mart 1993. godine

⁶⁵ Miroslav Toholj, „Crna knjiga – patnje Srba u BiH 1992-1995“, Svetigora 2000. godine, str 168-169.

⁶⁶ Miroslav Toholj, „Crna knjiga – patnje Srba u BiH 1992-1995“, Svetigora 2000. godine, str 169.

Fond za humanitarno pravo

Pomenuti napad na Čajniče ponovo se spominje dve godine kasnije, kada je beogradski nedeljni list „Telegraf“ objavio intervju sa komandantom Vojske Republike Srpske Draganom Mastilovićem Čarugom.⁶⁷ On kaže:

„Tada je oko 3.500 Muslimana izvršilo opšti napad na Čajniče, a napadnuto je čak i selo Staroniče, koje je u momentu napada branio samo komandant Milan Kornjača sa nekoliko mještana. Kada smo kasnije napravili analizu događaja, došli smo do zaključka da su Muslimani ušli na taj prostor preko crnogorske teritorije. Po povratku u Čajniče, odlučimo da upadnemo u jedno pogranično muslimansko selo u Crnoj Gori i tu zarobimo nekoliko mještana, kako bismo ispitali čitav slučaj. Snimili smo zarobljene mještane, tako da imamo video-zapis u kome oni priznaju da je, pre upada na Čajniče, čak dve stotine muslimanskih boraca prebačeno na crnogorsku teritoriju, gdje su ih mještani skrivali u kućama. O svemu smo obavijestili državnu bezbjednost Republike Srpske, a po jedan snimak smo poslali nadležnim, državnim i vojnim organima u SR Jugoslaviji i Srbiji. Tadašnji predsjednik SR Jugoslavije Dobrica Ćosić lično je urgirao da zarobljene vratimo u Crnu Goru, i mi smo tako postupili. Ali nikada niko od crnogorskih vlasti nije rekao zašto se to desilo“.

53**7. Uzimanje talaca iz sela Ravni**

O granici preko koje su prebačeni kidnapovani bukovički Muslimani „Monitor“ daje sledeći opis: „Trenutno se na graničnom prelazu Metaljka ne zna ko ima kontrolu. Ona je postala stjecište sljedećih elemenata: vojne policije, obične vojske-paravojske, slobodnih udruženja građana za odlazak u rat vikendom, re-

⁶⁷ „Telegraf“, 8. mart 1995. godine

Bukovica

zervista i ostalih 'boraca za Srbiju'. Njihova koncentracija vrši se upravo radi realizacije jezive naredbe da se to područje etnički očisti od pripadnika muslimanske nacionalnosti, pošto su iz Beograda optuženi da učestvuju u napadu na Čajniče. Za to vrijeme malo ko priča o opštem rasulu koje je zahvatilo srpske snage na tom području, koje i jeste glavni razlog muslimanskoj ofanzivi⁶⁸.

U to vreme saobraćajna komunikacija sa srpskim selima u Bukovici odvijala se normalno. Uprkos tome, nijedna zvanična delegacija Crne Gore nije otišla u Bukovicu da utvrdi činjenice u vezi sa nestankom 11 Muslimana 15. i 16. februara. Pokušaj predstavnika misije KEBSa i nekih novinara da stignu u selo Ravni sprečila je komanda VJ u Kovačevićima, sa obrazloženjem da nikome ne može garantovati bezbednost.

54**7.1. Razija Bungur: Rekli su da su četnici**

FHP je 5. marta 1993. godine u Pljevljima razgovarao sa ćerkom kidnapovane Devle Bungur, slepom Razijom⁶⁹ (tada starom 40 godina), koja je, nakon što je vojska odvela njenu majku, ostala sama u kući. Bila je sama i sledeće noći kada je čula lavež pasa i buku iz praznih komšijskih kuća. Komšije Srbi odveli su je u selo Bungure. Za vreme njenog boravka u porodici koja je brinula o njoj, došli su neki vojnici, izveli domaćina i pretukli ga. Iz straha se vratila svojoj kući, a posle nekoliko dana vojska ju je prebacila u Pljevlja.

U to vreme u Pljevljima su se nalazila 152 izbegla stanovnika bukovičkih sela. U razgovoru sa desetak njih

⁶⁸ „Izazivanje požara“, „Monitor“, 12. februara 1993. godine

⁶⁹ „Pod lupom – Ljudska prava 1991-95“, „Izveštaj br.4, maj 1993. godine, Srbija i Crna Gora“, FHP, Beograd, 1997. godine, str. 31.

Fond za humanitarno pravo

FHP ih je pitao šta im se događalo u selima da su morali da napuste svoje kuće. Rekli su da ih je oterala vojska, maltretirala ih je svakodnevno i optuživala da rade za Aliju Izetbegovića i da im je cilj da stvore „džamahiriju“. „Prema njihovom uverenju, plaćeni vojnici, rezervisti i četnici iz Bosne, naročito se agresivno ponašaju nakon Šešeljeve izjave da se duž graničnog pojasa prema Bosni, u dubini od 30 km, ne sme nalaziti nijedan Musliman“.⁷⁰

7.2. Zlatija Bungur: Alema je prohodala u zatvoru

Oko podne 15. februara 1993. godine veća grupa vojnika došla je pred kuću porodice Ramize Bungur, tada jedinih stanovnika sela Kruševci, koje pripada selu Ravni, udaljenom oko 14 km od Kovačevića. Muž Ramize Bungur, Zaim, umro je nekoliko godina pre početka rata, tako da je tada živela sa sinom Mamkom, starim tada 15 godina, snahom Zlatijom (37), suprugom sina Džafera, i njihovo dvoje maloletne dece: Amelom, tada starom dve godine, i Alemom, starom osam meseci. Zlatijin suprug Džafer je nekoliko meseci pre ovog događaja, nakon batinanja, peške pobegao u Goražde.

Zlatija je ispričala da su im vojnici odmah naredili da pođu sa njima, tako da je pokupila decu, a da nije uspela ni da ih obuče niti obuže. Seća se da je imala mnogo muke da vodi decu, jer su bila gola a bila je zima.

Neki vojnici su hteli da me izdvoje, možda bi me i napastvovali, ali jedan to nije dozvolio, mislim da je bio nekakav starješina. U toku puta su nas psovali i vrijeđali, a malog Mamka su šamarali i tukli. Ne znam još šta se dešavalo, jer sam svu svoju brigu i pažnju usredredila na svoju djecu - da mi ostanu živa.

⁷⁰ Isto

Bukovica

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
Bosansko-podrinjski kanton Goražde
VLADA KANTONA
GORAŽDE

Broj: 02- 389-361/96
Goražde, 2.04.1996. godine

Vlada Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, na zahtjev
Bungur Džefere iz Čejniše, na osnovu člana 171. Zakona o opštem
upravnom postupku ("Sl. list SRPJ", br. 47/86), koji je preuzet i
primjenjuje se kao republički zakon i podataka iz službene evide-
ncije Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika Okruga Goražde,
i z a k l a d a :

P O T V R D U

kojom se potvrđuje da je Komisija za razmjenu ratnih
zarobljenika Okruga Goražde, dana 21. mjesa 1995. godine, izvršila
razmjenu ratnih zarobljenika, sa srpskom stranom iz Čejniše.

Među razmjenjenim zarobljenicima, pod rednim brojem
tri(3), četiri(4), pet(5) i šest(6) evidencirani su:

BUNGUR (Zaima) Džefer, rođj. 1964. godine
BUNGUR (rođj. GLIBO) ZLATIJA, kći HALILA
rođjena 1965. god.
BUNGUR (Džefere) ALENA, rođjena 1992. godine
BUNGUR (Džefere) ANELA, rođjena 1988. godine.

Potvrda se izdaje u svrhu rješavanja statusnih pitanja.

POSTAVLJENO:

1. Bungur Džeferu, 2x;
2. Evidenciji i
3. o/a.-

Potvrda o razmeni Zlatije Bungur ⁷¹

⁷¹ Tekst potvrde glasi:
Federacija Bosne i Hercegovine
Bosansko-podrinjski kanton Goražde

Fond za humanitarno pravo

Kada su stigli u selo Hanina, vojnici su ih pretresli i Zlatiji oduzeli zlatne naušnice, jedino što je imala vredno pri sebi. Odatle su ih autobusom dovezli do stanice milicije u Čajniču.

Odmah po dolasku u stanicu, Mamka su odvojili od nas. Što se tiče zatvorskih dana u Čajniču, najteže je bilo na početku, recimo prva četiri dana nijesam mogla uopšte da presvučem djecu, koja su sva bila mokra. Poslije toga u zatvoru nas je posjetio i Crveni krst iz Čajniča i donosili su sve što je bilo potrebno djeci. Za vrijeme zatočeništva dolazile su razne uniformisane osobe i svašta nam govorili: da će nas sve pobiti, da će nam klati djecu i tome slično. Mogu reći, što je više vrijeme odmicalo da je tretman prema nama bio bolji. Starija kćerka Amela nosila je

Vlada kantona Goražde
Broj: 02-389-361/96

Vlada Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, na zahjev Bungur Džafera iz Čajniča, na osnovu člana 171. Zakona o opštem upravnom postupku (Sl. List SFRJ, br.47/86), koji je preuzet i primjenjuje se kao republički zakon i podataka iz službene evidencije Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika Okruga Goražde, izdaje:

POTVRDU

Kojom se potvrđuje da je Komisija za razmjenu ratnih zarobljenika Okruga Goražde, dana 21. maja 1993. godine, izvršila razmjenu ratnih zarobljenika sa srpskom stranom iz Čajniča.

Među razmijenjenim zarobljenicima, pod rednim brojem tri (3), četiri (4), pet (5) i šest (6) evidentirani su:

BUNGUR (Zaima) Džafer, rođen 1964. godine

BUNGUR (Glibo) Zlatija, kći Halila

BUNGUR (Džafera) Alema, rođena 1992. godine

BUNGUR (Džafera) Amela, rođena 1988. godine

Potvrda se izdaje u svrhu rješavanja statusnih pitanja.

Dostavljeno:

1. Bungur Džaferu, 2x
2. Evidenciji,
3. a/a

Predsjednik

Hamid Pršeš, dipl.oec.

Bukovica

aparati poslije iščašenja kuka, koji su po dolasku u zatvor jednostavno istrgli, tako da sada mora nositi štike da bi se mogla kretati. Išla je i na operaciju u Sarajevo. Mlađa kćerka Alema je čak u zatvoru prohodala. Cijelo vrijeme boravka u zatvoru strahovito sam se bojala za sudbinu djece i laknulo mi je kad smo razmijenjeni 21. maja te iste godine.

Na spisku razmijenjenih osoba nevedeno je i ime Džafera Bungura, Zlatijinog muža, iako on nije bio uhapšen.⁷² Prema Zlatijinom saznanju ona, svekrva i deca razmijenjeni su za Srpkinju Polku Mašić i njenu kćerku Ivanu iz Čajniča, a sa njima u razmenu u Goražde pošla je Aisa Zunda (Muslimanka) sa svoje četvoro dece iz Foče.

7.3. Ramiza Bungur: Slali su me u Goražde oko razmene**58**

Njena svekrva Ramiza Bungur⁷³ ispričala je FHPu da je od vojnika koji su ih odveli od kuće prepoznala Duška Popovića, sina Laze iz Trpinje, opština Čajniče, i Brana Mašića, takođe iz Trpinje. Prilikom napuštanja kuće ostavila je sve u njoj, 50 ovaca, sedam krava i dva konja. Ramiza kaže da su je usput pitali gde su joj sinovi Džafer i Samir, koji su ranije pobjegli, nakon što su ih vojska i policija pretukli. Ramiza nije tučena u zatvoru u Čajniču, ali je njen sin Mamko dobijao batine i prećeno mu je. Dok je bila u zatvoru u Čajniču, slali su je da ide u Goražde radi dogovora oko razmene, a garancija da će se vratiti bili su članovi porodice koji su bili u zatvoru.

Za vrijeme zatočeništva redovno smo dobijali hranu, koja nije bila bog zna kakva, ali je bila redovna, kaže Ramiza Bungur.

⁷² Potvrda o razmeni u dokumentaciji FHP.

⁷³ FHP dokumentacija, izjava Ramize Bungur, 27. oktobar 2001. godine u Goraždu

*Fond za humanitarno pravo***7.4. Mamko Bungur: Majka mi je govorila da ćemo ubrzo biti razmenjeni**

I njen maloletni sin Mamko Bungur, krenuo je od kuće u čemu se zatekao.

U toku puta dobro sam zapamtio da su me nekoliko puta šamarali, pretili mi i psovali mi majku. Sećam se da su me najviše tukli Savo i Radmilo Milkanović iz Čajniča, koji me je jednom tako strašno udario u prsa da sam odmah pao na zemlju.⁷⁴

Mamko je u Čajniču odvojen od majke i zatvoren sam u ćeliju. Na početku nije redovno dobijao hranu, ali se stanje popravljalo kako je vreme odmicalo. Nakon mesec i po dana mogao se viđati sa majkom.

U policijskoj stanici u Čajniču prepoznao sam policajce Danila Maličevića, Vulu Perendiju, Andriju Pečenicu, Desimira Đerića. S vremena na vreme, u policijsku stanicu su dolazile razne grupe policajaca i vojnika koji su nam pretili da će nas pobiti, isterati, iseliti i tome slično. Vidio sam da je u policijsku stanicu dolazio i Duško Kornjača, za koga sam kasnije čuo da je glavni u Čajniču, i on nam je prijetio da će nas klati, protjerati i tome slično. Prilikom boravka u zatvoru mene su stalno pitali gdje su „Zelene beretke“, gdje nam je oružje i gdje su moja braća Džafer i Samir, koji su, nakon što su strašno pretučeni, ranije pobjegli u Goražde. Što je više odmicalo vrijeme, naš položaj u zatvoru je bio povoljniji, a majka mi je govorila da ćemo biti uskoro razmijenjeni. Ona je nekoliko puta odlazila u Goražde da ugovori razmjenu. Za to vrijeme smo redovno dobijali hranu i tortura prema nama, kako fizička tako i verbalna, skoro da je bila pre-stala.

⁷⁴ FHP dokumentacija, izjava Mamka Bungura, 27. oktobar 2001. godine u Goraždu

Bukovica

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
Bosansko-podrinjski kanton Goražde
VLADA KANTONA
GORAZDE

Broj: 02- 388-360 /96
Goražde, 26.04.1996. godine

Vlada Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, na zahtjev
Bangur Ramize iz Gajnice, na osnovu člana 171. Zakona o opštem
upravnom postupku ("Sl. list RFBiH", br. 47/86), koji je preuzet i
primjenjuje se kao republički zakon i podataka iz službene evi-
dencije Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika Okruga Goražde,
i z a d a j e:

P O T V R D U

kojem se potvrđuje da je Komisija za razmjenu ratnih
zarobljenika Okruga Goražde, dana 21. maja 1993. godine, izvršila
razmjenu ratnih zarobljenika sa srpskom stranom iz Gajnice.

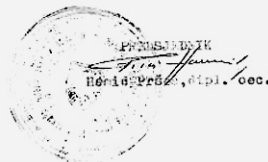
Među razmjenjenim zarobljenicima, pod rednim brojem
jedan(1), i dva(2) evidentirani su:

1. BUNGUR (redj. POPOVIĆ) RAMIZA, rođ. 20.04.1944. godine i
2. BUNGUR (Zina) MAMKA, rođ. 1976. godine.

Potvrde se izdaje u svrhu utvrđivanja statusnih pitanja.

POSREDOVANJE:

1. Bangur Ramiza, 2x;
2. Evidenciji i
3. s/o.-

60

Potvrda o razmeni Ramize Bungur⁷⁵

- ⁷⁵ Tekst potvrde o razmeni Ramize i Mamka Bungura glasi:
Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Bosansko-podrinjski kanton Goražde
Vlada kantona Goražde
Broj: 02-688-360/96
Goražde, 26.04. 1996. godine

Fond za humanitarno pravo

Mamko danas živi u Sarajevu, njegova majka Ramiza i braća Džafer i Samir su u Goraždu, a brat Džemo u SAD.

7.5. Sevdal Bungur: Čula sam jedan pucanj i odmah sam pomislila da je Latif ubijen

Sevdu Bungur (1935) iz sela Ravno probudila je 16. februara oko 5,00 časova ujutru lomljava i vika, čula je da neko razvaljuje ulazna vrata. Kada je istrčala u hodnik, ugledala je jednog vojnika, koji joj je naredio da izađe napolje i pri tome je udario nogom u stomak. Ispred kuće je zatekla mnogo vojnika i videla da iz susednih kuća izvode komšije Delvu Bungur, Osmana i njegovu ženu Almasu Bungur, i Veziru Bungur.

Vlada Bosansko-podrinjskog kantona Goražde, na zahtjev Bungur Ramize iz Čajniča, na osnovu člana 171. Zakona o opštem upravnom postupku (»Sl. List SFRJ«, br.47/86), koji je preuzet i primjenjuje se kao republički zakon i podataka iz službene evidencije Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika Okruga Goražde, izdaje:

POTVRDU

Kojom se potvrđuje da je Komisija za razmjenu ratnih zarobljenika Okruga Goražde, dana 21. maja 1993. godine, izvršila razmjenu ratnih zarobljenika sa srpskom stranom iz Čajniča. Među razmijenjenim zarobljenicima, pod rednim brojem jedan (1) i dva (2) evidentirani su:

Bungur (rod. Popović) Ramiza, kći Smaja, rođena 1944. godine
Bungur (Zaima) Mamko, rođen 1978. godine

Potvrda se izdaje u svrhu rješavanja statusnih pitanja.

Dostavljeno:
Bungur Ramizi, 2x
Evidenciji
a/a

Predsjednik Hamid Pršeš,
dipl. oec.

Bukovica

**Zapaljena kuća Latifa Bungura u selu Ravno
(Snimljeno 30. aprila 2002. godine)**

62

Ja sam inače bila sama u kući, a muž Mušan se tada nalazio na privremenom radu u SR Njemačkoj. Vojnici su nam naredili da moramo da idemo za Čajniče, u BiH, koje je odatle udaljeno oko 15 km. Tada sam i čula da su svi prisutni vojnici iz Čajniča i da sa nama nije mogao zbog starosti da pođe Latif Bungur, star oko 90 godina. Sa nama je pošla njegova supruga Lamka. Ja sam krenula bosa i u pidžami, jer mi se nijesu dali obući ni obuti. Nakon nekih 200 do 300 metara, čula sam jedan pucanj iz puške i odmah sam pomislila da je tada ubijen Latif.

Na putu prema Čajniču od vojnika sam prepoznala Nedu Mašića, koji je inače nama bio komšija i upitala sam ga: „Šta nam to radite?“, a on mi je odgovorio: „Da ti nije mene, ti bi bila ubijena“. Od ostalih vojnika prepoznala sam Milorada Vasića iz naselja Brka kod Čajniča, koji je prilikom našeg proterivanja nosio čarapu na glavi. Inače ga poznajem, jer je bio podvornik u školi u Čajniču.

Fond za humanitarno pravo

Na putu prema Čajniču, kada smo prolazili kroz selo Trpinje, zapazila sam da je Sava Mašić ispred svoje kuće govorio: „Tako sinovi, tako sokolovi, gledajte svoje i osvetite i posvetite“. Kada smo stigli negdje na pola puta do Čajniča, u selo Hanina, ispred kuće Vlatka Mašića, tu su nas nakon kraćeg maltretiranja, uveli u nekakve prostorije, i to svakog posebno, i tada sam morala da ostavim zlatno prstenje, lančić i nešto novca. Kad su obavili ovu sramotnu premetačinu sjeli su nas u autobuse i povezli u Čajniče.⁷⁶

U stanici policije u Čajniču Sevda je inspektorima ispričala sve šta im se dogodilo. U zatočeništvu provela je do 23. marta 1993. godine. Njoj i ostalima iz grupe prečeno je da će ih pobiti ili osakatiti i to najčešće kada su se razne grupe vraćale sa ratišta.

Najčešće obrazloženje službenih lica je bilo da mi čekamo razmjenu za uhvaćene pripadnike srpskih formacija i naroda. Tako, jednom prilikom, u posjetu nam je došao i predsjednik Skupštine opštine Čajniče doktor Duško Kornjača, koji nam je rekao da će nas sve pobiti, ako mi njih ne izbavimo iz Goražda. Tada smo se mi žalili da nemamo lijekova i da smo bolesni i on nam je nakon nekog vremena poslao doktoricu Tadić, koja nas je pregledala i dala nam lijekove.

Sevda Bungur kaže da se za njeno puštanje, kao i ostalih, založio njen sin Šefko, koji živi u Bijelom Polju, a koji je tada išao kod predsjednika Crne Gore Momira Bulatovića i ministra unutrašnjih poslova Nikole Pejakovića.

Danas Sevda Bungur živi kod sinova Dževada, Mirsada i Sulje u Sarajevu i povremeno dolazi u Pljevlja, gde

⁷⁶ FHP dokumentacija, izjava Sevde Bungur, 15. avgust 2001. godine

Bukovica

boravi kod prijatelja. Prema saznanju FHPa Delva i njena slepa ćerka Razija danas žive u Goraždu, a Vezira Bungur živi kod sina u Sarajevu.

7.6. Ubistvo Latifa Bungura

Ni danas se ne zna da li je devedesetpetogodišnji Latif Bungur ostao u kući, jer nije hteo da krene kada su vojnici 16. februara upali u njegovo selo Ravni i šest staraca iz porodice Bungur povelu u Čajniče. Među njima bila je i njegova supruga Lamka, stara 80 godina. Kako svedoči Sevda Bungur, nakon što su odmakli par stotina metara od njihovih kuća, čuo se pucanj iz puške i „odmah sam pomislila da je tada ubijen Latif Bungur“. Aktivisti Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda iz Novog Pazara⁷⁷ u julu 1993. godine u Pljevljima su razgovarali sa staricom, susedkom Latifa i Lamke Bungur, koja je iz sela izbegla pre upada vojske bosanskih Srba.

64

Latifaga nije htio da se iseli iz Bukovice sa ostalim rođacima. Rekao je: „Ovdje sam rođen, ovdje hoću da umrem ili poginem...“ Ubijen je koljem i motkama. Prebijene su mu bile i noge i ruke, smrskana lobanja. Sve sam to vidjela kad sam se jednog dana povratila da vidim šta mi je sa kućom i malom. Bilo mu je prijenulo tijelo dolje za ćilim. Čeher mu je bila plava. Sve su mu kosti bile izlomljene. Kažu da su te kosti išle i u Beograd i svukud. Latifaga ni mrava nije pokušao da zgazi... Drugi put sam došla u Ravne kad su šljive zrele, Latifaga nije bio u kući. Nije bilo ni one velike deke oko njega. Čula sam kasnije da su poslije devet mjeseci došle njegove kosti u Pljevlja... Kad sam ušla u svoju kuću u

⁷⁷ „Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda“ - Izveštaj za 1995. godinu o stanju ljudskih prava i sloboda i položaju Bošnjaka-Muslimana u Sandžaku-Jugoslaviji.

Fond za humanitarno pravo

Ravne, niđe nema struje, niđe krošnje, niđe konopca ni testere. Niđe kašike, viljuške, štruglje. Odnešeno u mene sve, a što nije - razvaljeno je. Odnešene u mene plahte, odnešena mi rešetka što ložim vatru. Kuća - ama niđe prozora. Nema vrata u mene na kuću, nema mala. Latifagina krava se zaglavila na štalu i lipsala, pahčad mu crkla gladna i žedna u sindirima. Znamo mi ko je ubio Latifagu....

Islamska humanitarna organizacija „Merhamet“ pokušavala je da ode u Ravni i sahrani ubijenog Latifa. O tome, Šukrija Burzanović, potpredsednik pljevaljskog „Merhameta“ kaže:

„Svi naši zahtjevi kod zvaničnih organa vlasti da nam omoguće da sahranimo nesrećnog čovjeka - propali su. Iskoristili smo dolazak misije KEBS-a za Sandžak u Pljevlja i 17. marta u pratnji opštinskih vlasti Pljevalja, crnogorske policije, sinovca pokojnog Latifa Rizaha Burzanovića i mene, uputili se ka selu Ravni, u nameri da sahranimo posmrtnu ostatku. Međutim, kada smo stigli u selo Kovačeviče, desetak km udaljeno od našeg cilja, upozoreni smo od strane vojske i policije da dalje ne možemo, jer je suviše rizično. Oni nam dalje nijesu garantovali bezbjednost, uz objašnjenje da ne kontrolišu tu teritoriju, iako je unutar Crne Gore, odnosno Jugoslavije. Vratili smo se neobavljena posla“.⁷⁸

Početkom juna, kada je ponovo došla misija KEBSa u Pljevlja, dogovoreno je da sa predsjednikom opštine Pljevlja Momčilom Bojovićem 9. juna odu u selo i sahrane posmrtnu ostatku Latifa Bungura. Pred sam polazak iz kancelarije predsjednika opštine im je javljeno da im niko ne može garantovati bezbednost. Odustali su. „Monitor“ je tada objavio kako je, iz pouz-

⁷⁸ „Izazivanje požara“ „Monitor“, 12. februara 1993. godine

Bukovica

danih izvora bliskih vojnim krugovima, saznao da je „odlaganje puta misije KEBSa, odnosno negarantovanje bezbjednosti uslijedilo zbog toga što je upravo tih dana VJ prebacivala jake oklopne snage (desetine tenkova), tešku artiljeriju i brojno ljudstvo na teritoriju BiH, radi pomaganja srpskim snagama za defintivno zauzimanje Trnova, a zatim i Goražda. Naoružanje i tenkovi prebačeni su iz danilovgradske kasarne“.⁷⁹

Groblje u Pljevljima, gde su sahranjeni
posmrtni ostaci Latifa Bungura

Jusuf, šurak Latifa Bungura, ispričao je Sandžačkom odboru za ljudska prava da su Latifove kosti dva meseca bile u mrtvačnici u Pljevljima:

Čuli smo da su došle Latifove kosti u Pljevlja i pokušali smo odmah da ih pronađemo. Obišli smo sva nadleštva. Niko nije htio da kaže gdje su. Tražili smo po grobljima, razgovarali sa grobarima. Ali niko nije htio da nam kaže. Onda smo stali, nema, pa nema. Sve dok nije

⁷⁹ Isto

Fond za humanitarno pravo

došao jedan Srbin i rekao mi: „Eno Latifove kosti u mrtvačnici“... Dali su mi ključ od mrtvačnice. Otvorio sam i uzeo Latifove kosti, koje su bile u jednoj najlonskoj vreći. Tu vreću sam nosio do Gashuhane. Ostao sam kod Latifovih kostiju. Pregledao sam ih. Nisu sve kosti bile. Nedostajalo je puno... Njega su onako ubijenog i ostavljenog razvlačile divljine: mačke, pašcad, lisice... A možda i kurjaci... Šta sve tu nije bilo... Došao je hodža. Drugi dan smo zakazali dženazu. Ukopali smo ga na gradskom groblju, blizu bolnice. Na Latifovoj dženazi bilo je 80 ljudi...“⁸⁰

Krajem avgusta 1993. godine napravljen je i sudski zapisnik u kome se navodi da su Latifove kosti nađene razbacane i da se na njima nalaze otisci od ugriza pasa. Posmrtni ostaci Latifa Bungura sahranjeni su 30. oktobra, osam i po meseci nakon što je ubijen.

8. Teror se nastavlja**67**

Ago Bavčić (1947), iz sela Plansko, tokom 1992. godine nekoliko puta je pretučen, ali najžešće 18. februara 1993. godine.

Toga dana vraćao se sa komšijom Srbinom, Milovanom Srndovićem iz Kovačevića. Vodio je konja na kome su bile natovarene namirnice koje je tog dana kupio: brašno, so, šećer i paket u kome su bile tri tegle paprika, cigarete, šibice i germa. Na raskršću puteva kod sela Varošišta rastao se od Srndovića, koji je otišao prema svom selu, a on se zaustavio da popravi tovar na konju. U tom trenutku se pored njega zaustavilo vojno vozilo iz koga je izašlo desetak uniformisanih lica, za koja nije znao da li su vojska ili policija.

⁸⁰ „Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda“, Sandžak, Dossier: Pljevlja i Priboj, Novi Pazar, 1996. godine, str. 31.

Bukovica

Odmah su mi naredili da skinem tovar sa konja i da odložim oružje ako ga imam i podignem ruke u vis. U svemu sam postupio kako su tražili i predao sam im lovački nož koji sam imao kod sebe. Jedan od njih me pitao gdje mi je brat, a ja sam rekao da je u Peći i da sam od njega dobio pismo prije mjesec dana. To sam im pismo tada pokazao. U tom trenutku su počeli da me tuku, a jedni su počeli prosipati brašno i so govoreći da to nosim „Zelenim beretkama“. Ja sam im počeo govoriti da sam te namirnice kupio za kuću i počeo sam glasno pozivati komšiju Milovana i tada mi je jedan od njih začepio rukom usta. Tukli su me šakama, nogama, kundakom i puškom po glavi i čitavom tijelu. Poslije toga odvezali su kaiš sa moje zimske bunde, vezali me za kola i nastavili da me tuku. Mislim da su me tu tukli oko pola sata.⁸¹

68

Potom su ga svezanih ruku ubacili u auto, tukući ga usput sve dok nisu stigli u Kovačeviče. Tu su ga pustili i jedan od njih mu je rekao: „Idi kuda znaš“. Bila je noć, ali je, podupirući se sa dve toljage, krenuo u svoje selo. Padajući, iznuren, jedva je stigao do kuće Hameda Stovraga, gde su ga okrepili i gde je prenoćio. Po dolasku kući, nekoliko dana je ležao i lečio se od zado-bijenih batina. Ubrzo je do njega došao Zoran Čolović, za koga Bavčić kaže da je bio glavni u štabu u Kovačevićima, i doneo mu lovački nož koji su mu uzeli. Bavčić nije hteo da uzme nož, plašeći se da će ga pono-vo maltretirati zbog njega. Čolović je nož zatakao za pojas i rekao mu da može da dođe u Kovačeviče po namirnice, koje su sve tu osim što su malo pokvašene.

Kasnije su sami vojnici doneli paket, a Bavčić je otišao doktoru u Pljevlja, gde je zadržan 24 dana u bolnici. Po izlasku iz bolnice opet su dolazili vojnici koji su ga tukli.

⁸¹ FHP dokumentacija, izjava Age Bavčića, mart 2002. godine u Goraždu

Fond za humanitarno pravo

Ženu Aisu, koja je istog godišta kao i on, prislanjali su uza zid, uperili puške u nju, stavljali su joj nož pod grlo. Kćer Bahru (1979) i blizance Bahrudina i Sabahudina

Uništena kuća Aga Bavčića u selu Plansko
(Snimljeno 30. aprila 2002. godine)

69

(1981) povaljivali su na pod pokazujući kako će da ih kolju. Bavčić kaže da je vođa ove grupe bio Aco Malinić, za koga ne zna odakle je, ali zna da je zet Novaka Danilovića iz Kržave.

Bavčić se žalio predsedniku opštine Pljevlja Momčilu Bojoviću, koji ga je uputio u policiju. U policijskoj stanici su ga oterali i zapretilu mu da se više ne žali.

Poslije ovog svega odlučio sam da moram napustiti svoje selo i nekuda poći, najprije sam mislio da idem u Tursku, pa sam se prijavio za izdavanje dokumenata, koje nije sam dobio ni do dan-danas. Svoje selo Plansko napustili smo 23. aprila 1993. godine noću. Pješke smo krenuli u Goražde. Potjerali smo nešto stoke, tri krave i 50 ovaca, ali pola od toga nije stiglo do Goražda, zbog dugog puta, šume i opasnosti.

Bukovica

U selu Plansko ostali su kuća i pomoćni objekti Age Bavčića.

I u selu Klakorine u februaru 1993. godine grupa vojnika i policajaca obilazila je muslimanske kuće i maltretirala stanovništvo. Ramiz Šabanović (1920) ne seća se kojeg se tačno datuma desilo kada su u njegovu kuću upali vojnici i policajci. Njegovu ženu Hatidžu su čupali za kosu i bacali na pod, a Ramiza su u drugoj sobi tukli tražeći novac. U vitrini je bilo nešto novca u dinarima, otprilike u vrednosti oko 3.000 nemačkih maraka, koje je Ramiz dobio od prodaje dve krave i dva teleta. Policajac je pregledao novac, ali ga nije uzeo.

Tada mi je prišao jedan vojnik sa psom, mislim da se zove Aco Malinić, i natjerao na mene psa, koji mi je skočio na grudi i potpuno mi izderao odjeću, a on ga je držao na kaišu da me još više ne povrijedi. Tu sam pretrpio veliki strah. Poslije ovoga, mene i ženu su tjerali da se krstimo i pjevamo četničke pjesme i da ja ližem nož po oštrici. Kad smo sve to izvršili, istjerali su nas iz kuće i gonili do obližnjeg potoka, prijeteci nam da im damo novac ili će nas klati bodljikavom žicom.

Ja sam rekao da nemam novca, nego ono što su vidjeli, i tada sam od jednog od njih dobio tako jak udarac da sam se otkotrljao niz strminu i nisam znao za sebe. Kada sam došao sebi, ponovo su me digli i vratili na put. Tu su me trljali snijegom, naređivali mi da se odmah dignem, a kada nisam mogao, oni su me podizali. Onda su me pitali da li koga poznajem, ja sam rekao da ne poznajem nikoga. Nakon njihovog odlaska, ja sam nekako smogao snage i došao do kuće, koja nije bila daleko. Moja žena je već bila pobjegla u selo Borišiće i ja sam onda za njom nekako otišao.⁸²

⁸² FHP dokumentacija, izjava Ramiza Šabanovića, oktobar 2001. godine u Sarajevu

Fond za humanitarno pravo

U Borišićima im je Asim Hodžić pružio pomoć i savetovao mu da se požali vojnoj komandi u Kovačevićima. Tamo mu je jedan oficir rekao da on odobrava sve to što im se desilo.

Nakon toga kod mene su dolazili predsjednik Skupštine opštine Pljevlja Milorad Bojović i neki međunarodni predstavnici, i pitali su me da li koga poznajem od napadača. Ja sam rekao da ne znam, ali da mi je komšija Omer Hodžić rekao da on zna lice koje se istaklo u ovoj torturi prema meni i da se zove Milorad Brković, rezervista VJ iz sela Lugovi kod Kovačevića.

Poslije ovog događaja Ramiz Šabanović više nije maltretiran, ali zbog starosti su on i supruga u novembru 1998. godine odlučili da odu kod sina Hase u Sarajevo, gdje Ramiz i sada živi. Njegova supruga Hatidža, koja je bila mlađa godinu dana od njega, umrla je u oktobru 2001. godine.

Pohod rezervista vojske i policije u februaru 1993. godine po bukovičkim selima zapamtio je i Šaban Rizvanović (1922), koji je na početku rata obavljao funkciju predsjednika Mesne zajednice Bukovica. U njegovu kuću su 22. februara sa uperenim puškama upali vojni rezervisti Đoko Gogić, Radmilo Đuković, Slobodan Cvetković, Dragan Jelovac i Aco Malinić.

Jedan od njih me je pitao gdje sam bio u četvrtak, a ja sam odgovorio da sam pekao rakiju. On je rekao: „Nije nego si nosio hranu 'Zelenim beretkama'“. Tada me je Gogić udario kundakom puške po prsima i kako je udarac bio jak, ja sam odmah pao na zemlju. Tada me je puščanom cijevi po leđima udario i Đuković... Mislim da sam bio van svijesti... ležao sam u snijegu... kada sam htio da se pridignem i da pođem vratima kuće, prišao mi je Cvetković i uperenom puškom udario me nekoliko puta po prsima.

Bukovica

U kući je zatekao ženu Arifu (1924) kako leži u lokvi krvi povredene glave. Šaban Rizvanović je ležao sedam nedelja, a žena se opravila nešto ranije. Rezervisti koji su kasnije dolazili rekli su mu da ne ide u bolnicu u Pljevlja. Ipak je odlučio da ode, a tada ga je autom povezao komšija Simo Barac.

Šabana je u bolnici pregledala doktorica Vera Bojović i zadržala ga da leži na intenzivnom odeljenju kod doktora Čabarkape. Kada je umesto doktora Čabarkape došao doktor Cvijović, Rizvanoviću je odmah dao otpusnicu i poslao ga na kućno lečenje.

Kada sam tog dana htio poći kući iz bolnice, nisam primljen u autobus, pa sam morao prenoćiti u Pljevljima, a onda me je sutradan do kuće u Bukovici policijskim „pincgauerom“ povezao Radoman Čolović. Što se tiče kasnijeg života u Bukovici, mogu reći da nisam imao nikakvih problema. Pošto u Sarajevu imam četiri kćeri i sina, Međunarodni crveni krst me je, na moj zahtjev, prebacio u avgustu 1996. godine, gdje i sada živim.

8.1. Smrt Hilme Drkende u Vukšićima

Zlatija Stovrag pretpostavlja da je Hilmo Drkenda pretučen na smrt 27. marta 1993. godine.

Negdje oko četiri sata popodne vidjela sam oveću grupu vojnika da idu iz Kovačevića prema granici sa BiH. Izašla sam da ovce vratim i srela Zlatiju, ženu Hilme Drkende, koja mi je rekla da svuda okolo ima vojske. Poslije toga vidim da ide Hilmo Drkenda na dvije to-ljage oslonjen.

Tada je Hilmo Zlatiji ispričao da ga je vojska pretukla kada su ga zaustavili sa vrećom sena koje je nosio ovca-ma. Jedan od rezervista ga je optužio da nosi hranu

Fond za humanitarno pravo

„Zelenim beretkama“ i počeo ga udarati nogama i kundakom. Prišao je još jedan vojnik koji ga je takođe udarao, dok je treći vikao „pustite čovjeka, da vam boga jebem“. Hilmo je još rekao da su ona dva rafala, koji su se malopre čuli, oni ispalili.

Tada je naišla i Hilmina žena Zlatija, koja je, kada je vidjela kakav Hilmo izgleda, počela naglas zapomagati: „Ubiše mi muža“, i tome slično. Vidjela sam da iz Hilminih usta lije krv i da on dalje ne može hodati. U kuću smo ga na jednom ćebetu unijele ja, moja kćerka Šahza i njegova supruga Zlatija. Mislim da je istu noć umro, jer uz to što je pretrpio teško batinanje, bio je i star čovjek, imao je 75 godina. Tako mrtav u kući je bio oko 10 dana, jer ga nijesmo mogle sahraniti, pošto je groblje udaljeno oko kilometar od kuće, a u selu je bilo samo nekoliko starih osoba. Sahranili smo ga ja, njegova žena i komšije Emin Drkenda i Latif Stovrag, obojica stari oko 75 godina, koji su iskopali raku. Sahranjen je u bašti Sulejmana Drkende.

73

Posle ovog događaja Zlatija Stovrag i preostali stanovnici napustili su Vukšiće. Ona je sa kćerkom Šahzom bila prvo u Pljevljima, a sada živi u Sarajevu.

8.2. Dekare

Selo Dekare u opštini Pljevlja nalazi se na tromedi Crne Gore, Srbije i BiH, bliže samoj granici Crne Gore sa BiH. Selo gravitira Čajniču, u Republici Srpskoj, jer se brže stiže pešice u Čajniče, nego autobusom u Pljevlja. Pre rata u selu je živelo šest muslimanskih porodica, pet porodica Durakovića i jedna Tabaković, i tri srpske, Tošići, Cvijovići i Jojovići.

O svom iskustvu sa rezervistima VJ, koji su 7. aprila 1993. godine oko 23 sata upali u njihovu kuću, FHP svedočile su

Bukovica

sestre Mirsada (1971) i Jasmina (1967) Duraković. Sestre su sedele sa komšijama Snežanom i Mirkom Tošić i Slavkom Cvijovićem i razgovarale. Jasmina, sada udata Tarić, smatra da su Snežana i Mirko Tošić odgovorni za ovaj upad rezervista, odnosno da su im oni „namestili ovu igru“.⁸³ Po ulasku rezervista njih dvoje su odmah napustili kuću, dok je Slavko Cvijović ostao sa sestrama.

Već na prvi pogled sam zaključila da nijesu došli nekim dobrom i jedan od njih je tada progovorio da imaju naređenje da pretraže kuću i da vide ima li oružja. Nas dvije sestre smo im odmah kazale da nemamo oružja i da smo mi mirni građani. Znam da je tada jedan od njih zatražio ličnu kartu od Slavka Cvijovića i pregledao je. Tada su Slavka odveli u drugu sobu i svezali ga za krevet. Rezervisti su bili naoružani automatskim puškama.

74

Prilikom pretresa dvojica rezervista, koje je Jasmina Tarić identifikovala kao Slavišu Petrovića iz sela Kosanica, na putu prema Tari, i drugog, takođe, Petrovića, kome nije uspela da sazna ime, prevrtali su posteljinu, ormare, podizali tepihe.

Mirsada, sada udata Kubur, kaže:

Za vrijeme tog pretresa nas dvije sestre smo se jako uplašile. Meni je tada prišao jedan od rezervista i ošamario me jako nekoliko puta i udario me po telu nekoliko puta. Vidjela sam da su tukli i moju sestru Jasminu i da su je htjeli napastvovati. Htjeli su nas razdvojiti, a jedan od njih mi je prišao, mislim da me htio napastvovati, a onda ga je ovaj drugi vukao i nešto mu govorio. Tada sam bila sva u šoku i sada se ne mogu sjetiti svih

⁸³ FHP dokumentacija, izjava Jasmine Tarić, 20. oktobar 2001. godine u Pljevljima

Fond za humanitarno pravo

detalja, ali sam vidjela da je jednom od njih pala kapa na pod sa dva metka.⁸⁴

Jasmina se priseća:

Za sve vrijeme pretresa imala sam osjećaj da žele da nas napastvuju. Jedan od njih, Slaviša Petrović, počeo me udarati po glavi i vući me, a onda ga je ovaj drugi počeo sprečavati i uzeo mu je pušku. Poslije ovoga svega imala sam povrede po glavi, licu i rukama. Kada je situacija bila skroz napeta, znam da je neko viknuo: „Bježite“, i onda smo nas dvije sestre i Slavko iskočili kroz prozor i počeli bježati.

Sestre su prenoćile kod strica Jusufa Durakovića, a ujutru su otišle za Pljevlja, gdje im je bila majka Hasnija. Posle ovog događaja sestre Mirsada i Jasmina su se obratile policiji u Pljevljima, gde im je rečeno da je bezbednosna situacija zbog ratnih događaja komplikovana i da bi bilo najbolje, radi njihove lične sigurnosti, da o navedenom događaju ne pričaju, a da će oni preduzeti sve što je u njihovoj moći. Mirsada kaže da su se posle ovog događaja iz sela Dekare iselile sve preostale muslimanske porodice.

Ni 1994. godine Muslimani u Bukovici nisu imali mirno vreme. U kuću Hajre (1922) i Huse (1921) Bekan u selu Hajlovine, noću u junu mesecu, upalo je nekoliko rezervista VJ, među kojima je Hajra Bekan prepoznala Milorada Brkovića i Dragu Kalajdžića, zvanog Kalaja. Tražili su oružje. Hajra Bekan kaže da je njen muž predao pištolj marke „TT“, za koji je imao dozvolu.

⁸⁴ FHP dokumentacija, izjava Mirsade Kubur, mart 2002. godine u Pljevljima

Bukovica

Mene su sklonili u drugu sobu i tada sam počela vikati naglas, a onda mi je Drago Kalajdžić stavio maramu na usta, a drugom rukom postavio nož pod grlo. Poslije me je obrezao nožem po čelu, tako da me odjedanput oblila krv. Vidjela sam kasnije da su mog muža Husu uhvatili za obadvije ruke i onda istim nožem razrezali po glavi. Moj muž je naglas zapomagao tražeći pomoć od komšije Bože Barca, ali se niko nije javljao. Nastavili su ga tući čime su stigli, rukama, nogama i ne znam čim još. Čula sam riječi: „Obarajte ga, što čekate, udrite ga nogom u jaja“. Vidjela sam da je bio sav krvav i da su kao htjeli da ga kolju držeći mu nož ispod vrata. Ovo je sve trajalo oko sat vremena.

Kada su otišli, ja sam prišla mužu da vidim da li je uopšte živ i kada sam vidjela da je ipak živ, nastojala sam da mu pomognem, iako sam i ja bila u velikom šoku. Kuća je bila sva u neredu, krvava i bez nekih stvari. Jedino sam vidjela da je Milorad Brković uzeo iz kuće zidni sat.⁸⁵

Hajra Began se seća da je njihovoj kući dolazio doktor, prepisao terapiju i kod njenog muža Huse konstatovao frakturu lobanje, povrede grudnog koša i prelom šake. Nakon nekoliko dana došli su inspektori MUPa Republike Crne Gore Neđo Raonić i Radoman Čolović i tada su dali izjave o svemu što im se dogodilo. Posle toga niko ih više nije dirao, ali je njen muž Huso osećao jake bolove. Uz pomoć Crvenog krsta u avgustu 1996. godine Huso i Hajra Began prešli su kod rodbine u Sarajevo. Dva meseca nakon prelaska, Huso Began je umro u 75 godini života, a Hajra je prešla kod sina Mirsada u Goražde.

⁸⁵ FHP dokumentacija, izjava Hajre Began, jun 2001. godine u Goraždu

Fond za humanitarno pravo

Spomen-ploča na mestu gde je ubijen Džafer Đogo

9. Epilog**77**

Bukovička sela su i danas bez svojih stanovnika. Osim što su im kuće opljačkane, razrušene ili zapaljene, jedan od razloga je i činjenica da je za šest ubistava i dva samoubistva, odgovaralo samo jedno lice: Majoš Vrećo, koji je u pljevaljskom selu Piperi 16. juna 1993. godine ubio radnika „Šumarstva“ Džafera Đoga (1936). Leš pokojnog Džafera pronađen je ispod seoskog puta, zatrpan granjem i lišćem. Istraga je utvrdila da je ubica naredio Đogu da legne i nakon toga mu tri puta iz automatske puške pucao u glavu. Istog dana sa Vrećom je uhapšen i Dragomir Krvavac (36), izbeglica iz Sarajeva, rođen u pljevaljskom selu Rosulje, koji je bio prisutan kada je Đogo ubijen. Tadašnji načelnik pljevaljskog Centra bezbjednosti Radivoje Aranitović izjavio je da se ubica najverovatnije vraćao sa ratišta iz Republike Srpske u svoje selo i da je bio pod dejstvom

Bukovica

alkohola. Majoš (Milosava) Vrećo (37), rođen u Leovom Brdu kod Pljevalja a nastanjen u Čajniču, osuđen je na 14 godina zatvora. Sudsko veće je Krvavca oslobodilo krivične odgovornosti.

Prema podacima koje je FHP dobio u novembru 2002. godine u Vrhovnom sudu u Podgorici, prvo je Osnovni sud u Bijelom Polju osudio Majoša Vreća na 4,5 godine, da bi Viši sud u Bijelom Polju izrekao presudu (K. br. 54/93) na 14 godina zatvora. Presuda je postala pravosnažna 7. novembra 1994. godine. Vrećo je pritvoren 16. juna 1993. godine i u KPD Spuž kod Podgorice, nalazio se do 19. aprila 1995. godine, kada je prebačen na izdržavanje kazne u KPD Foča /Srbinje/. Aktom predsednika Republike Srpske, objavljenim u broju 40. Glasnika Republike Srpske od 30. decembra 1998. godine, imenovani je amnestiran za 1/10 neizdržane kazne, što čini 10 meseci i 24 dana. Aktom predsednika Republike Crne Gore, objavljenim u Službenom listu (RCG br. 57/2000) od 12. decembra 2001. godine, amnestiran je za 2 godine, 1 mesec i 20 dana. Osuđeniku izdržavanje kazne ističe 17. novembra 2004. godine.⁸⁶

Prema saznanju Jakuba Durguta, starica Džaka Bijela (70) iz sela Hromac nestala je u junu 1995. godine:

Znam da su je dva dana prije njenog nestanka posjetila dvojica uniformisanih lica, tražeći joj pare i pištolj od muža, koji je umro prije godinu dana. Sljedeću noć nije smjela da proboravi u svojoj kući, već je otišla kod komšije pravoslavca i tu prenoćila. Tokom dana otišla je kući da nahrani stoku i od tada joj se gubi svaki trag. Slučaj je odmah prijavljen Centru bezbjednosti u Pljevljima, ali istraga do sada nije dala nikakve rezul-

⁸⁶ Podatke dobio istraživač FHP u Vrhovnom sudu u Podgorici

Fond za humanitarno pravo

tate. U novembru iste godine pronašli su je mještani na jedan kilometar od kuće, a uviđaj je izvršila policija iz Pljevalja i ustanovila da je leš bez glave. Pored nje je nađen dio zlatnog nakita i nešto novca u njemačkim markama.⁸⁷

10. Sprečavanje povratka paljenjem imovine

U maju 1995. godine u selu Bunguri zapaljeno je deset praznih muslimanskih kuća. U izveštaju o stanju ljudskih prava u 1995. godini Sandžački odbor navodi: „Ova najnovija akcija paljenja kuća od strane Srba i Crnogoraca, uslijedila je nakon pokušaja povratka nekoliko lica bošnjačke nacionalnosti u svoje domove, iz kojih su protjerani u februaru i martu 1993. godine. Svjedoci tvrde da su bošnjačke kuće koje nisu spaljene ili minirane u regiji Bukovica, oštećene, a da su čak prozori i vrata opljačkani, kao i kućni aparati, namještaj i drugi predmeti i imovina. Prosto neshvatljivo, ali paralelno sa akcijom paljenja, opštinske vlasti u Pljevljima su prognanim Bošnjacima iz ove regije uručile rješenja po kojima mora-ju plaćati porez na imovinu, zemljište i drugo“.⁸⁸

Jakub Durguti još uvek čeka na povratak u svoje selo...

O razlozima zbog kojih nije došlo do povratka stanovnika bukovičkih sela za „Monitor“ iz januara 2001. godine govorio je Jakub Durgut, jedan od ljudi kome su 1996. godine svečano uručeni ključevi njegove kuće, koja je zahvaljujući donacijama stranih humanitarnih organizacija popravljena:

⁸⁷ FHP dokumentacija, izjava Jakuba Durguta, jun 2001. godine

⁸⁸ „Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda“, Izveštaj za 1995. godinu o stanju ljudskih prava i sloboda i položaju Bošnjaka-Muslimana u Sandžaku-Jugoslaviji

Bukovica

„Samo petnaest dana nakon što su nam kuće opravljene opet su ih 'nepoznati počinioči' uništili. A tu je bila prisutna Država, i vojska i policija. Postaje iluzorno očekivati povratak Bukovičana u svoje domove. Ovo je naš treći pogrom u ovom vijeku. Najekstremnije ljude koji su činili zlodjela i danas susrećemo po Pljevljima, a Država ne čini ništa da zločince pohvata i kazni“.⁸⁹

Od oko 170 prognanih bukovičkih domaćinstava većina je i danas u Bosni i Hercegovini i zemljama Zapadne Evrope. U Pljevljima je samo nekoliko porodica koje su pokušavale da se vrate na svoja imanja, ali uvek bezuspešno. Iznimka je jedino porodica Osmana Tahir-begovića, koji je nakon dva pokušaja uspeo da osnuje ponovo život na svom imanju. Povratak je pokušalo da organizuje i muslimansko dobrotvorno društvo „Merhamet“, koje je uz pomoć švajcarske humanitarne organizacije za pomoć u katastrofama uspeo da obnovi šest kuća.

O statusu raseljenih Bukovičana i odnosu države Crne Gore prema njima svedoči i odluka crnogorskog Komesarijata za raseljena lica u kojoj se navodi: „U skladu sa uredbom Vlade RCG, status raseljenog lica ne mogu dobiti lica koja su raseljena u okviru svoje opštine, kao što je slučaj sa građanima Bukovice koji borave u Pljevljima. Ovim licima, jednako kao i drugima, treba obezbijediti humanitarnu pomoć, zdravstvenu zaštitu i druge uslove života u skladu sa njihovim potrebama i realnim mogućnostima“.⁹⁰

⁸⁹ „Komšijsko etničko čišćenje“, „Monitor“, 29. decembar-5. januar 2000/2001. godine

⁹⁰ Isto

*Fond za humanitarno pravo***11. Uništavanje džamija**

U selu Rašćići 20. maja 1993. godine miniranjem je uništeno minare seoske džamije.

U selu Plansko 19. aprila 1993. godine takođe je potpuno uništena džamija. Ago Bavčić⁹¹ je u izjavi FHPu ispričao kako je tog dana sasvim slučajno video kako je džamija u Planskom zapaljena. Toga dana on je sa Krstom Danilovićem iz sela Meljena pošao u Rudiće da Daniloviću neki čovek tamo izvadi zub. Pošto su obavili posao zbog koga su išli, oko 15 časova, vraćajući se, prolazili su pored džamije u selu Planskom i videli da su drveni poklopci na prozorima otvoreni i da iz nje izlazi dim.

Znam kada smo tuda prije prošli da su na džamiji bili prozori zatvoreni i nije se ništa neobično događalo. Ja sam tada predložio Krstu da idemo gasiti džamiju, a on

81

Ostaci zapaljene džamije u selu Plansko
(Snimljeno 30. aprila 2002. godine)

⁹¹ FHP dokumentacija, izjava Age Bavčića, mart 2002. godine u Goraždu

Bukovica

je odgovorio: „Ja ne smijem, a ti hajde ako hoćeš“, tako da ni ja nisam išao. Kad sam već bio kod svoje kuće, bila je noć i plamen je već uveliko obuhvatio džamiju, zahvatio je i krov. Gorjela je čitavu noć. Od tada, ja i moja porodica nismo smjeli da spavamo u svojoj kući, već smo spavali u obližnjem šumarku.

Ostaci zapaljene džamije u selu Plansko (Iz drugog ugla)

*Fond za humanitarno pravo****Prilog******Spisak izbeglica iz Bukovice koji borave u BiH i njihove imovine***

Trgovinsko-informativna misija Vlade Republike Crne Gore u Sarajevu, u kontaktu sa stanovnicima koji su se iz Bukovice iselili tokom ratnih dejstava u BiH, sačinila je spisak imovine ovih osoba, koji, kako je naveo šef Misije dr Novak Kilibarda, „može biti osnova za pripremu odluke Vlade od koje očekujemo razrješenje ovog problema“. Sa željom da se obezbedi potpuna podrška povratku ovih građana u mesta svog prvobitnog prebivališta, Misija se početkom februara 2002. godine obratila predsedniku Republike Crne Gore, ministru unutrašnjih poslova i Ministarstvu za zaštitu prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa.

U dopisu koji je upućen crnogorskim vlastima, podseća se da je, prema iskazima izbeglih stanovnika Bukovice, od početka rata u BiH na tom području boravio značajan broj pripadnika Vojske Jugoslavije (aktivnog i rezervnog sastava), kao i jedan broj pripadnika policije Centra bezbjednosti Pljevlja.

„Svakodnevnim pretragama kuća, uz verbalno i fizičko maltretiranje, ubistva, pljačku imovine, vršeni su pritisci da se pripadnici Muslimana isele sa ovog područja. Većina stanovnika Bukovice se do kraja 1992. godine iselila, prvo u Pljevlja, a odatle u Tursku, Njemačku i druge zemlje. U BiH su, uglavnom, došli nakon završetka rata, gdje i sada borave bez ikakvog materijalnog obezbjeđenja“.

Ministar za zaštitu prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa Čazim Hajdinaga u aprilu 2002. godine

Bukovica

obavestio je Misiju crnogorske vlade u Sarajevu da je, nakon razgovora sa predsjednikom Vlade i ministrom unutrašnjih poslova, dogovoreno formiranje komisije u kojoj će biti predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva inostranih poslova i Ministarstva za zaštitu prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa, „kako bi se napravila jedna valjana informacija povodom slučaja izbjeglih lica sa područja Bukovice“.

Stanovnici Bukovice, koji trenutno žive u Sarajevu i Goraždu, osim podataka koje su dali Misiji crnogorske vlade u Sarajevu, vlastima u Crnoj Gori uputili su i pismo u kome navode da je njihova jedina želja da se vrate u svoje kuće. Da bi se ostvario njihov povratak, kako su naveli u pismu, „potrebno je sljedeće: krivce koji su počinili razna zlodjela uhapsiti i staviti pred lice pravde; stvoriti odgovarajuće bezbjednosne uslove, tako što će se angažovati novi ljudi, tj. policajci koji će profesionalno raditi svoj posao, a prethodnike razriješiti dužnosti, te sprovesti odgovarajuće mjere protiv njih za ono što su počinili; napraviti, odnosno opraviti njihove kuće i novčano nadoknaditi svu imovinu koja je opljačkana ili uništena u toku etničkog čišćenja“.

Spisak izbeglica iz Bukovice u BiH i njihove imovine:

1. Durgut Osman (2.07.1954), selo Čerjenci, trenutno nastanjen u Sarajevu.
Durgut Fazila (21.11.1956), supruga
Durgut Edin (27.03.1976), sin
Durgut Edisa (16.09.1978), kćerka

Od imovine, kada su izbjegli, septembra 1992. godine, ostalo sljedeće:

Fond za humanitarno pravo

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća zapaljena i uništena, kao i prateći objekti. Da bi se ostvario povratak potrebno je napraviti novu kuću, kao i sve ostalo što je bilo.

*

2. Durgut Zajko, selo Čerjenci, trenutno nastanjen u Sarajevu
Durgut Hajra, majka

Od imovine, kada su izbjegli, septembra 1992. godine, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Devastirana kuća kao i pomoćni objekti. Da bi se ostvario povratak potrebno je opraviti kuću kao i pomoćne objekte.

*

3. Tahirović Himzo (26.06.1929), selo Čerjenci, trenutno nastanjen u Sarajevu
Tahirović Hajra (12.06.1936), supruga
Tahirović Ferida (12.06.1963), snaha (i dvoje djece)

Od imovine, kada su izbjegli (septembra 1992. god.), ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća i prateći objekti devastirani, sva imovina opljačkana.

Bukovica

*

- 4 Hodžić Vasvija (30.08.1950), selo Stražice, trenutno
nastanjena u Sarajevu
Hodžić Nedžad (10.04.1972), sin

Od imovine, kada su izbjegli, septembra 1992. godine,
ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo
što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća i prateći objekti devastirani, a sve ostalo opljačkan.

*

5. Stovrag Zlatija (14.10.1933), selo Čerjenci, trenutno
nastanjena u Sarajevu
Stovrag Šahza, kćerka
Stovrag Himzo - suprug (objesio se 1992. god.)

Od imovine, kada su izbjegli (septembra 1992. god.),
ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo.

Trenutno stanje:

Kuća i prateći objekti devastirani, a ostalo sve opljačkan.

Zlatijin muž Himzo je maltretiran u policiji i nakon
povratka iz policije se objesio.

*

6. Močević Hamid (05.01.1908), selo Stražice, trenutno
nastanjen u Sarajevu
Močević Mulija - supruga

Od imovine, kada su izbjegli (1992. god.), ostalo
sljedeće:

Fond za humanitarno pravo

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća i pomoćni objekti devastirani, a sve ostalo opljačkano.

*

7. Hodžić Atif (28.11.1918), selo Stražice, trenutno nastanjen u Sarajevu

Od imovine, kada je izbjegao (septembra 1992. god.), ostalo sljedeće:

Kuća sa pomoćnim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća i prateći objekti devastirani, a sve ostalo opljačkano.

*

8. Močević Nazif (30.03.1923), selo Močevići, trenutno nastanjen u Goraždu
Močević Zlata - supruga

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, sve ostalo opljačkano.

*

9. Stovrag Munir (05.02.1956), selo Kržava, trenutno nastanjen u Sarajevu
Stovrag Hajra - majka

Bukovica

Od imovine, kada su izbjegli (septembra 1992. god.),
ostalo sljedeće:

Kuća sa pomoćnim objektima, kućni namještaj i sve
ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sve ostalo opljačkano.

*

10. Bavčić Nura (12.02.1927), selo Plansko, trenutno nas-
tanjena u Goraždu
Bavčić Jasmina - kćerka

Od imovine, kada su izbjegli (septembra 1992. god.),
ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve osta-
lo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sva ostala imovina opljačkana ili
uništena.

*

11. Hodžić Halim (04.05.1938), selo Stražice, trenutno
nastanjen u Goraždu

Od imovine, kada je izbjegao (septembra 1992. god.)
ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve osta-
lo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sva ostala imovina opljačkana ili
uništena.

Fond za humanitarno pravo

*

12. Bavčić Ago (08.03.1947), selo Plansko, trenutno nastanjen u Goraždu
Bavčić Aiša - supruga
Bavčić Bahra - kćerka
Bavčić Bahrudin - sin
Bavčić Fahrudin - sin
Bavčić Hamdija - sin

Od imovine, kada su izbjegli (februar 1993. god) ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sve ostalo opljačkano ili uništeno.

*

13. Hodžić Latif, selo Stražice, trenutno nastanjen u Goraždu
Hodžić Fadila, supruga
(sa troje maloljetne djece)

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sve ostalo opljačkano ili uništeno.

Napomena: Napominjemo pljačku veće količine novca od strane rezervista (pojedinaца).

*

14. Osmanagić Sejfo (03.10.1970), selo Čerjenci, trenutno nastanjen u Goraždu
Osmanagić Hajrija (04.04.1943) - majka

Bukovica

Osmanagić Ševal (20.10.1978) - brat
Osmanagić Ševka - sestra
Osmanagić Šemsa - sestra

Od imovine, kada su izbjegli (april 1993. god.), ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sve ostalo opljačkano ili uništeno.

Napomena: (Osmanagić Šaćir - otac Sejfa, na svirep način je verbalno maltretiran i fizički pretučen nakon čega je umro).

*

90

15. Šahman Edhem (12.03.1964), selo Čerjenci, trenutno nastanjen u Sarajevu
Šahman Ibro - brat
Šahman Mehmed - brat
(otac i majka umrli)

Od imovine, kada su izbjegli ostalo je sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a ostala imovina sva opljačkana ili uništena.

*

16. Vukas Hamed (16.09.1969), selo Čerjenci, trenutno nastanjen u Goraždu
Vukas Almasa - majka

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Fond za humanitarno pravo

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sve ostalo opljačkano ili uništeno.

*

17. Bavčić Sabrija, selo Đenovići, trenutno nastanjen u Sarajevu
Bavčić Emina - supruga
Bavčić Halima - majka

Od imovine, kada su izbjegli ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, kao i prateći objekti, a sve ostalo opljačkano ili uništeno.

*

18. Drkenda Hilmo, selo Vukšići, ubijen u svojoj kući (1993. god.)
Drkenda Zlatija - supruga (umrla)
Drkenda Enes - sin (sa svojom porodicom želi da se vrati)
Drkenda Aziz - sin (sa svojom porodicom želi da se vrati)

Od imovine, kada su izbjegli (1993. god.), ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj, stoka i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, kao i pomoćni objekti, a ostala imovina sva opljačkana ili uništena.

Bukovica

*

19. Šabanović Ramiz (13.03.1921), selo Klakorine,
trenutno nastanjen u Sarajevu

Od imovine, kada je izbjegao, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, kao i pomoćni objekti, a ostala imovina sva opljačkana i uništena.

*

20. Stovrag Hamed (25.11.1958), selo Kržava, trenutno
nastanjen u Sarajevu
Stovrag Džemila (10.04.1966) - supruga

Od imovine, kada su izbjegli (krajem 1992. god.) ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, kao i prateći objekti, a sva ostala imovina opljačkana ili uništena.

*

21. Kožo Zaim (16.05.1956), selo Kovačevići, trenutno
nastanjen u Visokom
Kožo Hadžira (18.02.1959) - supruga
(sa troje djece)
Kožo Muša (02.07.1916) - majka

Od imovine, kada su izbjegli (početkom 1993. god.) ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Fond za humanitarno pravo

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a ostala imovina sva opljačkana ili uništena.

*

22. Jusufović Fatima (15.09.1928), selo Selišta, trenutno
nastanjena u Goraždu
Jusufović Edhem - sin

Od imovine, kada su izbjegli (krajem 1992. god.) ostalo
sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve osta-
lo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sva ostala imovina opljačkana i
uništena.

*

23. Rogo Juso (08.07.1949), selo Kržava, trenutno nas-
tanjen u Goraždu
(Sa četveročlanom porodicom)

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve osta-
lo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sva ostala imovina opljačkana i
uništena.

*

24. Vranj Samija (05.03.1955), selo Kovačevići, trenutno
nastanjena u Sarajevu
Vranj Samir (12.03.1976) – sin
Vranj Kemo - sin

Bukovica

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a ostala imovina sva opljačkana ili uništena.

*

25. Čutuna Hatidža (03.03.1935), selo Lugovi, trenutno nastanjena u Pazariću

Čutuna Mugdin (04.09.1975) – sin

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, kao i prateći objekti, a sva ostala imovina opljačkana.

*

26. Čutuna Behka (29.06.1939), selo Lugovi, trenutno nastanjena u Sarajevu

Čutuna Sakib – suprug, tokom 1992. i 1993. god. više puta je pretučen, nakon čega je umro.

Od imovine, kada su izbjegli ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, kao i pomoćni objekti, a sva ostala imovina opljačkana i uništena.

Fond za humanitarno pravo

*

27. Vukas Nura (28.03.1920), selo Ljuta Bara, trenutno
nastanjena u Sarajevu

Od imovine, kada je izbjegla, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj, poljo-
privredna mašina (motokultivator) sa priključcima,
mnogo alata, stoka i ostalo.

Trenutno stanje:

Kuća dosta oštećena, a sva ostala pokretna imovina
opljačkana i uništena (od strane pojedinca).

*

28. Dedović Meho (27.11.1926), selo Rujevica, trenutno
nastanjen u Sarajevu
Dedović Šaćira - supruga (umrla poslije rata)

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj, stoka i
sve ostalo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a ostala imovina sva opljačkana i
uništena.

*

29. Dedović Nazif (1914), selo Rujevica, trenutno nas-
tanjen u Sarajevu
Dedović Kenda - supruga
Dedović Hasan - sin
Dedović Ševal - sin

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve osta-
lo što je potrebno za domaćinstvo.

Bukovica

Trenutno stanje:

Kuća zapaljena i uništena, a sve ostalo opljačkano.

*

30. Rizvanović Šaban (06.07.1922), selo Mrčići, trenutno
nastanjen u Sarajevu
Rizvanović Arifa (05.03.1924) - supruga

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, kao i pomoćni objekti, a sva ostala imovina opljačkana.

*

31. Rizvanović Nedžiba (07.02.1940), selo Mrčići, trenutno nastanjena u Goraždu
Rizvanović Emin - suprug (umro u ratu)
Rizvanović Enko - sin
Rizvanović Sadeta - kćerka
Rizvanović Sabaheta - kćerka
Rizvanović Sabiha - kćerka

Od imovine, kada su izbjegli ostalo sljedeće:

Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a ostala imovina sva opljačkana i uništena.

*

32. Bungur Ramiza (26.06.1944), selo Bunguri, trenutno nastanjena u Goraždu
Bungur Džafer - sin

Fond za humanitarno pravo

Bungur Zlatija - supruga Džaferova (imaju četvero djece)
Bungur Samir - sin
Bungur Samira - supruga Samirova (imaju dvoje djece)
Bungur Džemo - sin Ramizin

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj, stoka i sve ostalo.

Napomena: Napominjem da je Bungur Ramiza sa snahom Zlatijom i njeno dvoje djece bila kidnapovana februara 1993. god. i odvedena u Čajniče od strane srpske bosanske vojske. Razmijenjeni su u Goražde.

*

33. Hošo Ramiz (11.09.1931), selo Klakorine, trenutno nastanjen u Sarajevu
Hošo Džema - supruga

97

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, kao i prateći objekti, a sva ostala imovina opljačkana i uništena.

*

34. Krako Islam (14.05.1964), selo Klakorine, trenutno nastanjen u Sarajevu
Krako Sedika - majka

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Bukovica

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sva ostala imovina opljačkana i uništena.

*

35. Bungur Vezira (01.03.1921), selo Bunguri, trenutno
nastanjena u Sarajevu
Bungur Husein - sin

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sva ostala imovina opljačkana i uništena.

*

36. Mujanović Hamdo (14.10.1965), selo Močevići,
trenutno nastanjena u Sarajevu
(supruga i dvoje djece)

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sve ostalo opljačkano i uništeno.

Napomena: Hamdo Mujanović je prije iseljavanja četiri dana verbalno maltretiran i tučen od strane pojedinaca (pripadnika VJ), nakon čega je sa svojom porodicom pobjegao, ostavljajući svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu.

Fond za humanitarno pravo

*

37. Bekan Hajra (05.01.1920), selo Hajlovine, trenutno
nastanjena u Goraždu
Bekan Huso - suprug (umro od premlaćivanja)

Od imovine, kada je izbjegla, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo što je potrebno za domaćinstvo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a ostala imovina sva opljačkana i uništena.

*

38. Muslić Hasan, selo Madžari, trenutno nastanjen u
Sarajevu – želi povratak
Muslić Salko - brat
(otac Hajro i brat Ejub ubijeni na svirep način u
sopstvenoj kući 1992. god. – policija taj slučaj još
nije razriješila).

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj, stoka,
novac i sve ostalo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana, a sva ostala imovina opljačkana i uništena.

*

39. Hodžić Hanka (18.01.1910), selo Kava, trenutno nastanjena u Sarajevu
Hodžić Latif - suprug (umro)

Od imovine, kada su izbjegli, ostalo sljedeće:
Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj i sve ostalo.

99

Bukovica*Trenutno stanje:*

Kuća devastirana, a sva ostala imovina opljačkana i uništena.

*

40. Tahirbegović Osman (12.02.1949), selo Rosulje,
 trenutno nastanjen u Sarajevu
 Tahirbegović Zlatija - supruga
 (Oni se trenutno nalaze u svojoj devastiranoj kući
 kojoj je potrebna opravka)
 Tahirbegović Mustafa - sin
 Tahirbegović Haris - sin
 Tahirbegović Emina - kćerka
 (Djeca se unazad tri godine nalaze u Sarajevu)

Kada su izbjegli (19. jula 1992. god.) ostalo sljedeće:
 Kuća sa pratećim objektima, kućni namještaj, gater za
 rezanje oblove građe, kao i veća količina oblove i rezane
 građe, koja se nalazila na lageru gatera, mnogo alata i
 sve ostalo.

Trenutno stanje:

Kuća devastirana kao i pomoćni objekti, a sva ostala
 pokretna imovina opljačkana ili uništena.

Napomena: Pljačka zlatnog nakita, koja se dogodila
 04.05.1992.god. od strane policajca Slaviše Svrkote (slučaj
 je odmah tada i više puta prijavljivao kod CB - Pljevlja i
 kod MUP-a Podgorica, ali ni dan-danas nije riješen).
 Porodica Tahirbegović je, odmah po izbijanju rata u
 BiH, bila izložena teškoj torturi (svakodnevni pretresi
 kuće), verbalnom maltretiranju i na kraju (18. jula 1992.
 god.) premlaćivanju i prijetnji (od strane pripadnika CB
 - Pljevlja Bana Borovića i rezerviste VJ Dragana Čurića)
 da do sljedećeg dana, tj. 19. jula, do 7.00 sati ujutru
 cjelokupna porodica mora napustiti svoju kuću.

Fond za humanitarno pravo

Reprint Izveštaja Pod lupom br. 4, maj 1993.

Muslimani u Srbiji i Crnoj Gori

Nakon prošlogodišnjih učestalih napada na muslimanske radnje, potom hapšenja i suđenja četničkom vojvodi Dačeviću i članovima njegove grupe za vršenje terorističkih akcija, dolazi do smirivanja dotle izrazito napete situacije u Pljevljima. Bolji poznavaoči lokalnih prilika, mnogo su skloniji da tu činjenicu pripišu izboru Dačevića za poslanika u saveznom parlamentu i njegovom odlasku u Beograd, nego efikasnijem delovanju pravne države.

Međutim, ljudi sa kojima su istraživači Fonda za humanitarno pravo razgovarali u Pljevljima pripisuju baš Čekovoj grupi najnovije slučajeve uznemiravanja Muslimana. Prema njihovim navodima nekolicina iz te grupe upala je 27. marta u restoran „Stari Đeram“ i pod pretnjom oružja zahtevali su od vlasnika da skloni Titovu sliku, a da narednih dana zatvori kafanu, zato što će od nje napraviti pravoslavnu crkvu. Prilikom odlaska napomenuli su da su na redu i druge muslimanske kafane.

Musliman S. G. je 22. aprila putovao autobusom prema rudniku „Borovica“ i tom prilikom ga je bez razloga i pred drugim putnicima pretukao Jovica Laketić, svojevremeno pritvoren s Čekom Dačevićem. Pretučeni putnik je uveren da je dobio batine samo zato što je Musliman. Događaj nije prijavio miliciji zato što sumnja da bi nadležni organi nešto preduzeli.

Svakodnevicu ovog grada obeležio je i napad na medicinsku ustanovu. Krajem marta nepoznate osobe bacile

Muslimani u Srbiji i Crnoj Gori

su bombu na ordinaciju oralne hirurgije koja se nalazi u sklopu Doma zdravlja. Inače, direktor ove ustanove je poznati lekar muslimanske nacionalnosti.

U Pljevljima kod rođaka i prijatelja borave raseljeni bukovički Muslimani i izbeglice iz Bosne koje zbog starosti i bolesti nisu krenuli prema izbegličkim centrima u Turskoj i zemljama zapadne Evrope.

1. Bukovički Muslimani

Područje Bukovica sastoji se od većeg broja planinskih sela poput Kovačevića, Borošića, Planjske, Bungura, Ravnih, Klakorine, Stržica, Čerjenca, Rosulja i drugih, koja zauzimaju gotovo trećinu površine opštine Pljevlja. Prema popisu stanovništva iz 1991. tu je živelo oko 1.500 stanovnika, a 65-70 posto njih bili su muslimanske nacionalnosti. Taj izrazito zaostao i nerazvijen planinski kraj, bez izgrađenih puteva, graniči se s tri opštine u Bosni i Hercegovini - Fočom, Čajničem i Goraždem.

Sa izbijanjem rata u BiH dolazi do nesmetanih prelazaka tamošnjih paravojnih grupa i pripadnika vojske bosanskih Srba u ova pogranična sela u Crnoj Gori, kao i pozivanja meštana srpske i crnogorske nacionalnosti u rezervni sastav milicije i vojske. Muslimansko stanovništvo takvu praksu prima s velikim strahom, a osećaj nesigurnosti dodatno je pojačan učestalim premetačinama njihovih kuća i sumnjičenjima da materijalno pomažu i priključuju se „Zelenim beretkama“.

Incident u selu Bunguri 1. jula 1992, kada je grupa uniformisanih osoba pretukla šestoro meštana muslimanske nacionalnosti, opredeljuje grupu mlađih porodica da se privremeno isele sa područja Bukovice. Početkom septembra u selo Kovačevići dolaze rezervisti Vojske Jugoslavije, sa objašnjenjem da su tu radi lične i

Fond za humanitarno pravo

imovinske sigurnosti stanovnika Bukovice. Česti pretresi muslimanskih kuća, fizičko maltretiranje pojedinih ljudi, oduzimanje oružja onima koji imaju dozvole za nošenje, pljačka deviza i nakita dovodi do masovnijeg napuštanja sela. U većini ostaju starci da čuvaju stoku i napuštene kuće rođaka. Do kraja 1992. iz bukovičkih sela iselilo se više od 600 stanovnika muslimanske nacionalnosti.

Reorganizacija Vojske Jugoslavije i uvođenje plaćenih vojnika isključivo srpske nacionalnosti izaziva još veće nepoverenje meštana Bukovice, posebno kada među njima prepoznaju one koji su ih maltretirali kao rezervisti.

Ta vojska ne sprečava grupu pripadnika vojske bosanskih Srba koja upada 15. februara 1993. u zaselak Selište, i s obrazloženjem da ih na obližnjem brdu čeka policija iz Pljevalja, odvede pedesetšestogodišnju Ramizu, šesnaestogodišnjeg dečaka Mamka i dvadesetpetogodišnju Zlatiju Bungur sa dvoje male dece. Sledećeg dana na isti način u zatočeništvo je odvedeno još šestoro članova porodice Bungur iz sela Ravni, svi stariji od 60 godina.

O otmici bukovičkih Muslimana saznalo se tek nakon otmice putnika iz voza. Ministar policije Crne Gore je 6. marta na zasedanju parlamenta pomenuo da ima indicija o nestanku nekih ljudi iz Bukovice. Nekoliko dana kasnije saopštio je da je zahvaljujući izuzetnoj aktivnosti predsednika Bulatovića, Ćosića i Karadžića, od ukupno 12 otetih meštana muslimanske nacionalnosti, vraćeno šestoro, dok je protiv preostalih vlast bosanskih Srba podnela krivične prijave.

Iz Čajniča su vraćeni starci i njihove žene, svi stariji od 70 godina. U zatočeništvu se još uvek nalaze dvoje dece mlađe od pet godina, njihova majka, šesnaestogodišnji dečak i jedna žena srednjih godina.

Muslimani u Srbiji i Crnoj Gori

Prilikom razgovora sa istraživačima Fonda za humanitarno pravo u Pljevljima, oslobođeni ljudi su svedočili da je neka vojska došla po njih, da su tukli Sevdu Bungur dok nije pala, a da su iza kuće izveli devedesetogodišnjeg Latifa i da je on ostao da leži mrtav. Istraživači Fonda su razgovarali sa ljudima koji zbog starosti teško mogu da opišu kuda i zašto su odvedeni. Iako kažu da su im u stanici milicije u Čajniču rekli da su taoci, oni ne znaju šta to tačno znači, kao što ne znaju o kakvoj su razmeni civila muslimanske nacionalnosti i Srba govorili vojni komandanti Srpske vojske, Duško i Milun Kornjača. Oni znaju da su u Čajniču ostala deca i dve žene, jedno vreme su bili zajedno u miliciji, onda su ih razdvojili, a kako kažu niko im nije rekao kuda će s njima. Plaše se povratka u selo. Kažu da je tamo loša vojska, da dolaze vojnici „iz rata“ i da se brinu za napuštenu stoku.

104

Istraživači Fonda za humanitarno pravo razgovarali su u Pljevljima sa slepom ćerkom koja je nakon otmice njene sedamdesetdvođodišnje majke ostala sama u kući. Prema njenim rečima, otmičari su se tog jutra predstavili kao četnici i ponovo su se vratili sledeće noći. Čula je lavež pasa i buku iz praznih komšijskih kuća. Susedi Srbi odveli su je u susedno selo Bunguri. Za vreme njenog boravka u porodici koja se o njoj brinula došli su neki vojnici, izveli domaćina i pretukli ga bez razloga. Iz straha se vratila svojoj kući, a posle nekoliko dana vojska je prebacila u Pljevlja.

U ovom trenutku u Pljevljima se nalaze 152 stanovnika bukovičkih sela. Svi oni navode da su izbegli iz svojih sela zbog vojske koja ih maltretira i optužuje da rade za Aliju i da im je cilj da stvore Džamahiriju. Prema njihovom uverenju plaćeni vojnici, rezervisti i četnici iz Bosne naročito se agresivno ponašaju nakon izjave Šešelja da se duž graničnog pojasa prema Bosni u dubini od 30 km ne sme nalaziti nijedan Musliman.

Fond za humanitarno pravo

Prema najnovijim informacijama koje je Fond za humanitarno pravo primio povećava se broj bukovičkih Muslimana koji se preseljavaju u Pljevlja. Oni koji su početkom maja izbegli iz Rosulja doneli su vest da je od zadobijenih batina umro starac Hilmo Drkenda iz sela Ukšiće, a da su vojnici maltretirali, pretukli i opljačkali još nekoliko meštana Bukovice.

2. Delegacija u Bukovici

Do udaljenih muslimanskih sela u Bukovici, pre svega do sela Ravni, nije stigla nijedna delegacija, a ni novinar. Na put je 17. marta krenula delegacija koju su činili predstavnici misije KEBS-a za Sandžak, SDA, humanitarne organizacije „Merhamet“, lokalne vlasti iz Pljevalja, poslanik u parlamentu Crne Gore i jedan građanin iz plemena Bungur. Nakon viščasovne vožnje delegacija je stigla do sela Kovačevići. Tu su razgovarali sa predstavnicima seoske vlasti i dvojicom dovedenih meštana muslimanske nacionalnosti. Pretučeni starac nije mogao da imenuje napadače, a drugi starac nije znao zašto je svih četrnaest članova njegove porodice prešlo u Pljevlja. Reč je o ljudima u dubokoj starosti. Vojne vlasti nisu garantovale sigurnost predstavnicima misije KEBS-a u selu Ravni, navodno zbog mogućih napada muslimanskih snaga iz Bosne, tako da je delegacija odustala od obilaska pograničnih muslimanskih sela.

Prema informaciji koju su potvrdile vlasti u Pljevljima i izbegli meštani sela Ravni, Latif Bungur još uvek nije sahranjen.

3. Dekare

Iz sela Dekare izbegle su poslednje tri muslimanske porodice. Nakon incidenta koji se dogodio 7. aprila njih

Muslimani u Srbiji i Crnoj Gori

devetoro napustilo je svoje kuće i prešlo u Pljevlja. Prema rečima svedoka događaja, tog dana oko 11 sati uveče u kuću porodice P. S. upala su dva naoružana muškarca u vojnim uniformama koji su se predstavili kao Vojska Jugoslavije. Kada su utvrdili da se među Muslimanima nalazi jedan Srbin, počeli su najpre da ga vređaju, a onda su ga odveli u drugu sobu i vezali za krevet. Ukućane su ispitivali o oružju, a jedan od njih je počeo nasilnički da se ponaša prema dvadesetdvogodišnjoj devojci. Sprečio ga je drugi vojnik tako što je uspeo da odvoji napadača od devojke i da mu oduzme pušku. Kada je taj vojnik doviknuo prestrašenim ljudima da beže, oni su sa komšijom Srbinom iskočili kroz prozor i razbežali se po selu. Sutradan su na poziv komšija stigli vojnici iz komande. Njihov komandant je napravio zapisnik i prisutnima rekao da će obavestiti miliciju u Pljevljima. Prema navodima svedoka u stanici milicije u Pljevljima savetovano im je da zbog lične sigurnosti ne govore o incidentu.

Predstavnici vojnih i civilnih vlasti tvrde kako zbog rata u BiH nisu u stanju nikome garantovati sigurnost u Bukovici, ni Srbima ni Muslimanima, ali da nema stvarnih razloga za iseljavanje.

4. Otmica putnika iz voza br. 671

Voz broj 671 saobraća prugom Beograd-Bar i prolazi preko dela teritorije Bosne i Hercegovine koji je pod kontrolom vlasti bosanskih srba. Tog dana, 27. februara, krenuo je iz Beograda sa zakašnjenjem. Vozom je putovala i grupa naoružanih ljudi u maskirnim uniformama na kojima su se videla razna četnička obeležja. Voz je nasilno zaustavljen na bosanskoj teritoriji, u selu Štrpci. Sačekala ga je grupa naoružanih ljudi u maskirnim uniformama. Ušli su u voz i zajedno sa vojnicima koji su putovali iz Beograda izabrali najmanje 19 putnika i odveli ih u nepoznatom pravcu.

Fond za humanitarno pravo

Na osnovu podataka o nacionalnoj pripadnosti otetih ljudi pouzdano se može reći da su namerno izdvojeni Muslimani. S obzirom na to da su napadači namerno propustili Muslimana, čiji je lični dokument izdat u Priboju, moglo bi biti tačno da su meta bili Muslimani iz drugih delova Srbije i Crne Gore. Među otetim ljudima je i jedan Hrvat. Realno je pretpostaviti da je izabran kao pripadnik nesrpske nacionalne zajednice. Osmoro ljudi je imalo lične karte izdate u Prijepolju, a ostali dokumenta iz Bijelog Polja, Podgorice, Bara, Ivanograda... Iako niko od svedoka ne pominje da su otmičari pitali žrtve gde rade, činjenica je da je većina otetih bila zaposlena u beogradskim preduzećima.

Oteti su sledeći ljudi:

1. Esad Kapetanović, 19 godina, zaposlen u preduzeću „Rad“, Beograd
2. Iljaz Ličina, 43 godine, zaposlen u preduzeću „Ratko Mitrović“, Beograd
3. Fehim Bakija, 43 godine, zaposlen u preduzeću „Planum“, Beograd
4. Šećo Softić, 48 godina, zaposlen u ZGP, Beograd
5. Rifat Husović, 26 godina, zaposlen u Bijelom Polju
5. Senad Đečević, 16 godina, učenik iz Bara
7. Ismet Babačić, 30 godina, zaposlen u preduzeću „Val satrit“, Podgorica
8. Halil Zupčević, 49 godina, izbeglica iz Trebinja
9. Adem Alomerović, 59 godina, zaposlen u „Raketi“, Prijepolje
10. Rasim Ćorić, 40 godina, zaposlen u „Limci“, Prijepolje
11. Fikret Memović, 40 godina, zaposlen u ŽTP, Beograd
12. Fevzija Zeković, 54 godine, vlasnik radnje u Kraljevu
13. Nijazim Kajević, 30 godina, zaposlen u pošti, Priboj

Muslimani u Srbiji i Crnoj Gori

14. Muhedin Hanić, 27 godina, zaposlen u preduzeću „Zmaj“, Beograd
15. Safet Preljević, 22 godine, zaposlen u privatnoj radnji u Beogradu
16. Džafer Topuzović, 55 godina, zaposlen u preduzeću „Planum“, Prijepolje
17. Jusuf Rastoder, 45 godina, zaposlen u Beogradu
18. Zvezdan Zuličić, 23 godine, student, izbeglica iz Sarajeva
19. Tomo Buzov, vojni penzioner, Beograd
20. Neidentifikovani čovek iz Sjenice.

Prema navodima S. A., koji je stigao kući zahvaljujući snalažljivim prijateljima, sve je počelo neuobičajenim nastupom konduktera. Po izlasku voza iz Beograda krenuo je u pratnji dva milicionera da pregleda putne karte i tom prilikom je na njima upisivao imena putnika, navodno zbog šverca. U hodniku je bilo dosta ljudi u vojnim uniformama. Desetak minuta pre zaustavljanja voza vojnici su se uzmuvali, išli su gore-dole po hodniku. Kada je voz stao trojica su se našla ispred kupea u kojem je sedeo S. A. Jedan vojnik je pokupio lična dokumenta putnika i prozvao prvog Muslimana. Predao ga je drugom vojniku. Nastupila je neka gužva u hodniku. U tom trenutku prijatelj S. A. je povikao na vojnika „vrati nam naše lične karte“ i pružio ruku da ih uzme. Čula se vriska žene i zvuk udarca iz drugog kupea. Valjda je to zbunilo otmičara i vratio je lične karte. S. A. je ispred voza video kamion u koji su vojnici ubacivali izvedene putnike.

Neposredno posle otmice, jedan od visokih funkcionera u miliciji regije izjavio je da su uspostavljeni kontakti s vojnim i civilnim organima bosanskih Srba i da je od njih zatražena pomoć u rasvetljavanju ovog slučaja.

Fond za humanitarno pravo

U roku od nekoliko dana visoki državni funkcioneri Srbije nekoliko puta su dolazili u Prijepolje. Jednom su razgovarali sa članovima porodica otetih putnika i građanima, a drugi put su razgovarali isključivo sa predstavnicima lokalne vlasti i imali vremena samo da posete piceriju „Fontana“.

U Prijepolju je formiran Odbor za koordinaciju sa vlastima od 9 članova muslimanske nacionalnosti. Organizovano je nekoliko građanskih protesta. Delegaciju Odbora primili su predsednici Srbije i Crne Gore.

Polovinom marta Slobodan Milošević je posetio Prijepolje i tom prilikom je obaćao da će državni organi preduzeti sve potrebne mere da se rasvetli slučaj, a počinio delo kazne.

Porodice otetih ljudi obraćale su se lično i apelima najvišim civilnim organima vlasti u Srbiji i Crnoj Gori. Najpre su ih primali visoki funkcioneri, zatim šefovi kabineta i službenici, a onda su svi postali jako zauzeti.

General Mladić, komandant vojske bosanskih Srba, na konferenciji za štampu u Beogradu 9. aprila, na pitanje novinara: „Šta je sa otetim ljudima u Štrpcima?“, odgovorio je: „Postoji mogućnost da je to vešta igra destruktivnih muslimanskih snaga sa prostora SR Jugoslavije, koji na takav način žele da nametnu svoje prisustvo u javnosti. Taj se problem istražuje i rezultati istrage, kad bude okončana, biće saopšteni javnosti.“

Radovan Karadžić, vođa bosanskih Srba, članu porodice jednog od otetih putnika nagovestio je da su otmičari paravojna grupa koja nije pod kontrolom regularne vojske.

Muslimani u Srbiji i Crnoj Gori

Iz više nezvaničnih izvora Fond za humanitarno pravo saznaje da je u vezi sa ovom otmicom pritvoren Milan Lukić, komandant paravojne srpske formacije iz Bosne. Isti izvor navodi da je u zatvoru držan dva dana, a da je oslobođen zbog pretnji njegovih vojnika da će minirati prugu Beograd-Bar.

Fond raspolaže protivrečnim informacijama o sudbini nestalih putnika. Prema nekim, oteti se nalaze u jednom stovarištu koje je pre rata pripadalo JNA, u selu Musići, na putu između Rudog i Višegrada. Navodno, biće razmenjeni za ratne zarobljenike koje drži vlada BH. Druge informacije kazuju da su oteti ljudi odmah likvidirani.

Ko je Milan Lukić, komandant paravojne grupe koja je navodno izvršila otmicu putnika iz voza 671?

110

Milan Lukić je hapšen i u vezi sa otmicom sjeverinskih Muslimana. Tom prilikom ministar policije Srbije najpre potvrđuje da je Lukić uhapšen „u vezi sa otmicom meštana Sjeverina“, a desetak dana kasnije ministarstvo policije daje obrazloženje da nema pravnih razloga za njegovo zadržavanje u zatvoru jer je dokazano „da se našao sa oružjem na teritoriji Srbije zato što je zadužen za naoružanje u vojsci druge države“.

Prema podacima kojima raspolažu međunarodne organizacije za ljudska prava i na osnovu izjava nekih svedoka, ima indicija da je Lukićeva grupa počinila veći broj zločina prema civilnom stanovništvu u Višegradu. Navodi se da su Lukić, Jovan Planojević i izvesni Momir ubili 22 civila muslimanske nacionalnosti 18. juna 1992, na mostu u Višegradu. Civile su prethodno mučili na najsuroviji način: muškarce su vezivali za automobile koje su onda vozili ulicama, a nekoliko dece bacili su preko mosta pucajući u tela koja su padala. Prema istim

Fond za humanitarno pravo

izvorima Lukić je, navodno, učestvovao u spaljivanju 60 civila u Pionirskoj ulici kojima je prethodno obećan bezbedan prolaz do sela Olova.

5. Druga otmica iz Sjeverina

Šestog aprila ove godine Hasan Mujović i Mustafa Polimac došli su iz Priboja u Sjeverin da obidu svoje kuće iz kojih su se iselili nakon otmice 17 suseda. Mustafa se nalazio ispred njegove kuće kada su naišla četvorica naoružanih ljudi u maskirnim uniformama i sa maskama na licu. Bez razloga su ga napali. Na njegovo zapomaganje istrčao je sused Hasan. Napadači su se okrenuli pridošlici. U tom trenutku Mustafa je neometano pobjegao u kuću i kroz prozor izišao na put prema šumi. Skrivao se neko vreme, a onda je izišao na kontrolni punkt, sačekao smenu milicionera i policijskim autom je stigao u Priboj. Hasanu Mujoviću gubi se svaki trag. Porodica je rasturena. Žena je na psihijatrijskom lečenju, a sedmoro dece kod rođaka i prijatelja u Priboju.

111

U vezi s ovim slučajem Fond za humanitarno pravo obraćao se policijskoj stanici u Rudom, koji je pod kontrolom bosanskih Srba, i dobio informaciju da imaju obaveštenje o tom slučaju, ali da nisu nadležni za sigurnost građana na teritoriji druge države.

6. Namerni napad na Muslimane u Nikšiću

Početak maja nepoznate osobe izvršile su oružani napad na tri muslimanske kuće u ulici Rada Kneževića. Pucnjava je otpočela iza ponoći. Najpre se pucalo na kuće Alja Cirkovića i Envera Kojića, koje se nalaze jedna do druge, a onda stotinak metara niže na kuću Gana

Muslimani u Srbiji i Crnoj Gori

Cirkovića. U trenutku napada u kućama su se nalazile porodice sa osmoro maloletne dece. Nisu povređeni. U kućama je izbrojano više od 50 rupa od metaka. Između ovih kuća nalaze se kuće u kojima žive srpske porodice. Nijedna nije taknuta. Istraga je u toku.

Zaključak

Na osnovu podataka prikupljenih i istraženih na terenu Fond za humanitarno pravo ukazuje na činjenicu da je više od 800 bukovičkih Muslimana primorano da napusti svoje kuće i sela zbog nasilničkog ponašanja pripadnika Vojske Jugoslavije i nasilja koje neometano provodi vojska bosanskih Srba u pograničnom području Crne Gore prema Bosni.

Brine saznanje da je među pripadnicima Vojske Jugoslavije koji „obezbeđuju“ bukovičko područje rašireno uverenje da su Muslimani pripadnici neprijateljskog naroda koji ratuje protiv Srba.

Posebno zabrinjava činjenica da crnogorska vlast i javnost u Srbiji i Crnoj Gori ćutke prelaze preko zločina koji su izvršili pripadnici vojske bosanskih Srba kada su neometano ušli na teritoriju druge države i kao taoce uzeli starce, žene i maloletnu decu.

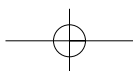
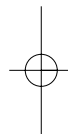
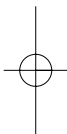
Zabrinjavajuće deluje činjenica da ljudi nestaju iz kuća, autobusa i voza i da o njihovoj sudbini i mogućim izvršiocima dela, ni posle nekoliko meseci, nema zvaničnih vesti.

Fond za humanitarno pravo zahteva od vlasti u Srbiji i Crnoj Gori da porodicama otetih ljudi i javnosti predoče činjenice u vezi sa hapšenjem i oslobađanjem Milana Lukića, vođe srpske paravojne grupe iz Bosne i sudbinom sjeverinskih Muslimana i putnika iz voza 671.

Sadržaj

Uvod	3
1. Političke prilike u Crnoj Gori	5
2. Paravojne grupe	8
2.1. Razoružavanje paravojnih grupa	11
3. Pljevlja	12
3.1. Radikalska pobuna	14
3.2. Eksplozije	16
3.3. Optužnica protiv Čeka Dačevića	18
3.3.1. Suđenje Dačeviću	20
4. Propaganda protiv crnogorskih Muslimana	23
5. Bukovica početkom rata u BiH	26
5.1. Ubistvo u selu Vitine	30
5.2. Iseljavanje iz sela Rosulje po naredbi	34
5.3. Maltretiranje braće Kaim i njihovog oca	36
5.4. Ubistvo Hajra i Ejuba Muslića	39
5.5. Novembarski pretresi kuća	39
5.5.1. Smrt Himze Stovraga	40
5.5.2. Batinanje Jakuba Durguta	42
5.5.3. Zatvaranje zbog oružja	43
5.5.3.1. Bekstvo preko šume u Goražde	46
5.5.3.2. Batinanje staraca Hajrije i Šaćira Osmanagića	47
6. Muslimanska ofanziva na Čajniče	49

7. Uzimanje talaca iz sela Ravni	53
7.1. Razija Bungur: Rekli su da su četnici	54
7.2. Zlatija Bungur: Alema je prohodala u zatvoru	55
7.3. Ramiza Bungur: Slali su me u Goražde oko razmene	58
7.4. Mamko Bungur: Majka mi je govorila da ćemo ubrzo biti razmenjeni	59
7.5. Sevda Bungur: Čula sam jedan pucanj i odmah sam pomislila da je Latif ubijen	61
7.6. Ubistvo Latifa Bungura	64
8. Teror se nastavlja	67
8.1. Smrt Hilme Drkende u Vukšićima	72
8.2. Dekare	73
9. Epilog	77
10. Sprečavanje povratka paljenjem imovine	79
11. Uništavanje džamija	81
Prilog	
Spisak izbeglica iz Bukovice koji borave u BiH i njihove imovine	83
Reprint Izveštaja Pod lupom br. 4, maj 1993. Muslimani u Srbiji i Crnoj Gori	101

Izdavač:

Fond za humanitarno pravo

Za izdavača:

Nataša Kandić

Priredila:

Biljana Mitrinović

Grafičko oblikovanje:

Dejana i Todor Cvetković

Štampa:

Publikum

Tiraž:

500

Beograd, 2003

Copyright © 2003 Fond za humanitarno pravo

ISBN 86-82599-39-2

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

323.1::297(497.16) "1992/1993"(093.2)

Bukovica / [priredila Biljana
Mitrinović]. - Beograd : Fond za
humanitarno pravo, 2003 (Beograd :
Publikum). - 116 str. : ilustr. ; 24 cm.
- (Edicija Dokumenti o prošlosti / [Fond
za humanitarno pravo, Beograd])

Tiraž 500. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst.

ISBN 86-82599-39-2

1. Митриновић, Биљана

а) Муслимани - Прогони - Буковица -
1993-1993 - Историјска грађа
COBISS-ID 104210700